

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут культури і мистецтв
Кафедра хорового диригування, вокалу та методики музичного навчання

Коваль Катерина Олексіївна

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЕСТРАДНИХ
ВОКАЛІСТІВ-ВИКОНАВЦІВ У ЗВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ**

Спеціальність: 025 «Музичне мистецтво»
Галузь знань: 02 «Культура і мистецтво»

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Науковий керівник:

_____ С. Г. Крамська,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри хорового диригування, вокалу
та методики музичного навчання

« ____ » _____ 2020 року

Виконавець:

_____ К. О. Коваль
« ____ » _____ 202

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЕСТРАДНИХ ВОКАЛІСТІВ-ВИКОНАВЦІВ У ЗВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ.....	8
1.1. Аналіз науково-методичної літератури щодо професійної підготовки естрадних вокалістів у ЗВО культури і мистецтв.....	8
1.2 Сутність і зміст процесу фахової підготовки студентів-вокалістів у ЗВО культури і мистецтв.....	14
1.3 Сучасний стан професійної підготовки естрадних вокалістів- виконавців у ЗВО культури і мистецтв.....	21
Висновки до розділу 1.....	31
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЕСТРАДНИХ ВОКАЛІСТІВ-ВИКОНАВЦІВ У ЗВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ.....	32
2.1 Діагностика ступеня розвиненості професійного розвитку естрадних вокалістів-виконавців у ЗВО культури і мистецтв.....	32
2.2 Педагогічні умови професійної підготовки естрадних вокалістів- виконавців у ЗВО культури і мистецтв.....	52
2.3 Методичне забезпечення професійної підготовки естрадних вокалістів-виконавців у ЗВО культури і мистецтв.....	58
Висновки до розділу 2.....	66
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	81

ВСТУП

Актуальність теми. Вокальне виконавство в системі естради – явище надзвичайно динамічне, що знаходиться в постійному русі. Незважаючи на відносно невеликий історичний шлях розвитку, воно сформувалось в світовому просторі музичної творчості як унікальне художнє явище, що відрізняється своєрідною стилістикою, естетикою, поетикою.

Всебічний розгляд історії, теорії та практики естрадного співу як актуальної проблеми виконавського музикознавства обумовлено певними об'єктивними передумовами. Так, вітчизняне музикознавство традиційно орієнтовано на вивчення жанрів та напрямків академічної музики.

Втім сучасна естрадна музика – складний конгломерат жанрів, виконавських стилів та напрямків. Однак критерії, запозичені з академічної музики, виявляються непридатними для аналізу феноменів музичного естрадного мистецтва.

Крім того, й вокальна педагогіка естрадного співу належить до мало розробленої галузі професійного навчання. Професійна підготовка естрадних вокалістів має свої особливості, що нині утворюють певну проблему, яку можна визначити як „розрив” теорії та практики в сфері естрадного вокального мистецтва.

Актуальність дослідження, яке націлене на вивчення специфіки вокального виконавства в системі естрадного мистецтва, є очевидною особливо сьогодні, коли інтерес спеціалістів-практиків до естрадного мистецтва постійно зростає. Однак аналіз науково-методичної літератури, присвяченої вокальному мистецтву естради, виявив недостатню ступінь віддзеркалення існуючих у практиці проблем.

Сьогодні вокальна естрада займає одне з провідних місць у масовій культурі. Важко собі уявити, як взагалі розвивалося музичне мистецтво без цього молодого, проте досить розвиненого в наш час витoku мистецтва.

Все більш значущою постає сьогодні проблема фахової підготовки естрадних вокалістів виконавців, у вищих навчальних закладах мистецького спрямування, яка в свою чергу висуває цілу низку вимог для її подальшої модернізації та розвитку.

На сьогоднішній день проблема підготовки виконавців, посідає досить актуальне та значуще місце в українській музичній педагогіці. Адже спів для українського народу це, переш за все його душа, він несе в собі через покоління, весь багаж знань народу, який подібно корінню дерева набирає сили та поширювався далеко за її межами.

В умовах сьогодення традиційна система вокально-виконавської підготовки студентів мистецьких факультетів вищих навчальних закладів перебуває у пошуку та потребує впровадження й реалізації саме такого методологічного підходу, який би міг забезпечити інтеграцію мистецьких знань у систему фахової підготовки студентів і був би спрямований на відшліфування їх умінь виконавської майстерності та на оволодіння ними практичними знаннями, уміннями та навичками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять нормативні документи щодо основних положень стратегії розвитку вищої освіти в Україні; праці вчених, у яких визначається і обґрунтовується зміст вокальної підготовки майбутніх вокалістів, розглядаються проблеми формування професійно-значущих якостей педагога-музиканта у процесі вокальної підготовки (О. Далецький, О. Краснова-Соколова, А. Менабені, Н. Орлова, Г. Стасько, Г. Стулова, Ю. Юцевич).

Проблеми фахової музичної підготовки студентів мистецького профілю у ЗВО розкриваються в дослідженнях Л. Безбородової, О. Єременко, І. Зязюна, Н. Кузьміної, В. Краєвського, І. Лернера, Л. Масол, М. Петренко, О. Рудницької, В. Сластьоніна, О. Щолокової. Обґрунтування методичного аспекту педагогічної підготовки вокалістів-виконавців здійснюють у наукових роботах Л. Бірюкова, М. Іванова, О. Коваленко, М. Нікітенко, О. Стахевич, Л. Таланова. Питання адаптації майбутніх педагогів до

специфіки професійної діяльності розглядали І. Бех, О. Мороз, О. Солодухова, О. Устименко-Косоріч. Питання вокальної підготовки майбутніх педагогів-музикантів розкривають у своїх працях О. Маруфенко, А. Менабені, Г. Стасько, Н. Фоломєєва, Ю. Юцевич. Взаємодію вокального та методичного компонентів у процесі професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта вивчають Л. Василенко, С. Крамська, О. Монд.

Таким чином, мета теорії естрадного співу на сучасному етапі розвитку музичного мистецтва естради – це створення загальнонаукового базису, на фундаменті якого формується система виховання фахівців естрадного вокального виконавства.

Мета дослідження – теоретично визначити методичне забезпечення професійної підготовки естрадних вокалістів-виконавців у сучасному закладі вищої освіти культури і мистецтв.

Відповідно до мети дослідження визначені наступні **завдання**.

1. Здійснити аналіз науково-методичної літератури щодо професійної підготовки естрадних вокалістів-виконавців у ЗВО культури і мистецтв.
2. Визначити сутність і зміст процесу фахової підготовки студентів-вокалістів у вищому закладі культури і мистецтв
3. Охарактеризувати сучасний стан професійної підготовки естрадних вокалістів.
4. Здійснити діагностику ступеня розвиненості професійного розвитку естрадних вокалістів-виконавців у ЗВО культури і мистецтв
5. Обґрунтувати педагогічні умови професійної підготовки естрадних вокалістів-виконавців у ЗВО культури і мистецтв.
6. Визначити методичне забезпечення щодо професійної підготовки естрадних вокалістів-виконавців у закладі вищої освіти культури і мистецтв.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки естрадних вокалістів-виконавців у ЗВО культури і мистецтв.

Предмет дослідження – методичне забезпечення ефективної професійної підготовки естрадних вокалістів-виконавців у ЗВО культури і мистецтв.

Матеріали та методи дослідження. Для досягнення мети і вирішення завдань було використано комплекс таких взаємопов'язаних **методів дослідження:**

- *теоретичні:* аналіз (історико-педагогічний, логіко-теоретичний, порівняльний) психологічної, мистецтвознавчої, культурологічної, педагогічної літератури для розкриття сутності й особливостей процесу фахової підготовки студентів-вокалістів у ЗВО культури і мистецтв;
- *емпіричні:* бесіда, опитування, анкетування, творчі завдання для визначення рівня розвиненості професійного розвитку естрадних вокалістів-виконавців у ЗВО культури і мистецтв;
- *прогностичні:* визначення і формулювання засад методичного забезпечення професійної підготовки естрадних вокалістів-виконавців у ЗВО культури і мистецтв.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження визначаються тим, що:

- *конкретизовано* – сутність і зміст процесу фахової підготовки студентів-вокалістів у ЗВО культури і мистецтв, визначено сучасний стан професійної підготовки естрадних вокалістів-виконавців у ЗВО;
- *уточнено* зміст ключових поняття дослідження: «фахова підготовка», «вокаліст-виконавець».
- *подальшого розвитку* набули науково-методичні положення щодо забезпечення професійної підготовки естрадних вокалістів-виконавців у ЗВО культури і мистецтв.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у визначенні методичного забезпечення професійної підготовки естрадних вокалістів-виконавців у закладі вищої освіти культури і мистецтв, у підвищенні результативності занять за фахом. Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами естрадного співу музичних шкіл,

музичних коледжів, вищих навчальних педагогічних закладів мистецького спрямування у процесі підготовки вокалістів-виконавців.

Апробація результатів дослідження та публікації.

1. Коваль К.О. Шляхи вдосконалення професійної підготовки естрадних вокалістів-виконавців у вищому закладі культури і мистецтв // Проблеми мистецько-педагогічної освіти: здобутки, реалії та перспективи: II Міжнародна науково-практична конференція з міжнародною участю (Суми, 6-7 травня 2020 р.). Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2020.
2. Коваль К.О. Застосування медіа-матеріалів як особливість професійної підготовки естрадних виконавців // Актуальні питання методики викладання суспільних та гуманітарних дисциплін в умовах розбудови сучасної школи: VII Всеукраїнська науково-практична конференція (Суми, 1-2 жовтня 2020 р.). Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2020.
3. Участь у Всеукраїнському онлайн-вебінарі з методики музичного навчання «Реалізація нового змісту інтегрованого курсу «Мистецтво» на засадах Нової української школи» (20.02.2020) // ДЗВО «Університету менеджменту освіти» УМО НАПН України, Київ, 2020 р.
4. Коваль К.О. Особливості вокально-виконавської підготовки майбутніх артистів-вокалістів. Мистецькі пошуки: збірник наукових праць. Вип.12. – Суми. ФОП Цьома С.П., 2020. С.63-67.
5. Коваль К. О. Проблеми формування основ естрадного виконавства в контексті підготовки артиста-вокаліста у ЗВО // Дні науки – 2020 : матеріали студентської наукової онлайн-конференції, 22 жовтня 2020 року, м. Суми. – Суми : ФОП Цьома С. П., 2020. – С.98-101.

Структура й обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, шести підрозділів, висновків до 1 і 2 розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (85 одиниць), додатків (3 одиниці). Основний текст роботи викладено на 70 сторінках. Загальний об'єм роботи 86 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЕСТРАДНИХ ВОКАЛІСТІВ-ВИКОНАВЦІВ У ЗВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

1.1. Аналіз науково-методичної літератури щодо професійної підготовки естрадних вокалістів у ЗВО культури і мистецтв

Естрадно-вокальне виконавство на протязі багатьох років привертало увагу вітчизняних науковців передусім у таких питаннях: яке місце займає вокальне мистецтво в шоу-бізнесі, які існують визначальні жанрові ознаки української естрадної пісні, які технології та методики викладання естрадного співу, приміняють в своїй практичній діяльності, як вітчизняні так і сучасні викладачі вокалу, а також вивчають питання про зв'язок естради й фольклору, в контексті між інтеграційної сполуки. Проте специфіку естрадно-вокального виконавства як явища сучасної масової культури практично не досліджували.

Естрадно-вокальне виконавство — явище, яке сформувалося у ХХ ст. у межах масової музичної культури, котра традиційно існувала й розвивалася в умовах традиційних міських умов.

До проблеми створення теоретико-методологічного підґрунтя для детального аналізу процесу формування професійної майстерності студентів-вокалістів зверталися такі автори, як Е. Абдуллін, Л. Арчажникова, Ю. Бай, В. Белікова, М. Давидов, Е. куриш, І. Мостова, В. Муцмахер, Г. Ніколаї, Ю. Цагареллі і інші.

Багатоаспектність феномена професійної майстерності вокалістів обумовлює необхідність комплексного дослідження освітнього вищих закладах, як етапу становлення і формування основ професіоналізму.

У зв'язку з цим слід зазначити, що ця тема знайшла відображення в

дослідженнях Т. Бакланової, О. Блоха, Л. Зорілової, Г. Казакової, М. Картавцева, А. Любомудрова, Е. Ніколаєвої, Н. Спінжар, С. Рибіна, В. Черниченко та інших.

Серед зазначених робіт самостійну групу джерел складають роботи по вдосконаленню процесів професійної підготовки студентів-вокалістів (Л. Антипова, Н. Гребенюк, Г. Демченко, Л. Зорілова, М. Картавцева, Л. Кисельова, А. Курченко, О. Оганезова-Грігоренко, Е. Талаквдзе, К. Хачатурян та інші). Аналіз цих досліджень дозволив виявити значення професійної підготовки студентів до виконавської діяльності в процесі індивідуальних занять і роботи в творчому навчальному колективі, яке полягає у формуванні творчого потенціалу.

В одній з опрацьованих мною робіт з методичної літератури відповідно аналізу професійної підготовки вокаліста-виконавця, відомий музикознавець Б. Асаф'єв зазначав, «...салонь змінила вулиця сучасного міста з усією її динамікою, кричущим плакатом і «нюансами» грубої вульгарності та вульгарної грубості ... подобається це чи не подобається пуританам смаку й інститутських чеснот, наставникам чистої музики та захисникам салонної витонченості, музиці, як стихійному потоку, пов'язаному з життям, до всього цього немає справи, та вона сприйняла, як сприйняла й поезія, і живопис, все красиве й потворне, чим живуть сучасне місто і сучасний натовп...».

Відомий український музикознавець В. Конен в одній з опрацьованих мною робіт, назвала побутову музичну культуру яка набула свого розширення у XX ст., і відповідно сприяло до формування її, як власної самостійної сфери, третім пластом музичної культури, визначаючи його як один з різновидів побутової музики, серед яких естрадно-вокальне виконавство посідає одне з провідних місць.

Сучасний світ перебуває в постійному розвитку і пошуку нового. Інфраструктура сучасного міста, зокрема утворення цілої системи соціокультурних закладів, у межах яких утворюється, розвивається та функціонує музична культура склалася на основі естетики академічного

музичного мистецтва.

Із середини ХХ ст. естрадно-вокальне виконавство посідає одне з центральних місць у вітчизняній музичній культурі. Естрадна пісня набирає своєї популярності, вона звучить звідусіль у різноманітних концертних програмах під час свят, нарадіо та телебаченні. Естрадна пісня стає дієвим засобом ідеологічного впливу радянської культурної політики.

У другій половині ХХ ст., в період розквіту таких музичних жанрів, як джаз та рок музика в Україні активно поширюється естраднопісенне виконавство.

Тогочасна українська культурна політика, яка негативно ставилася до рок-музики як антисоціального явища, розділила рок музикантів на два табори: андеграунді рок гурти, які відстоювали право на вільну творчість без обмежень і не базувалася б на установлених суспільством ідеологічних нормах, та інших тих хто підтримав цю ідеологічну систему, і в наслідку набували статусу вокально-інструментальних ансамблів (ВІА) — офіційна назва визнаних державою професійних і самодіяльних музичних груп, які в 1960–1980-ті рр. працювали в жанрі популярної пісенної естради.

ВІА носив в собі здебільшого аматорський характер, це було однією з його визначальних ознак, а весь їхній репертуар складався з аранжувань народних пісень або творів професійних композиторів.

Протягом останніх десятиліть ХХ ст. відбувалася зміни в масовій музиці. Наприклад джаз практично увійшов до складу елітної академічної музики, цьому послугувало значне зниження аматорського музикування, зниження рівня гри чи співу виконавців.

Про визнання джазу в академічних музичних колах свідчить започаткування у вітчизняних середніх та вищих спеціалізованих навчальних закладах підготовки фахівців, зокрема вокалістів за спеціалізацією «Музичне мистецтво естради».

Демократизація суспільства, з одного боку, та осмислення специфічності техніки естрадного вокалу, з іншого, зумовили впровадження в державних навчальних музичних закладах спеціалізації «Естрадний спів».

Основа для фахової підготовки естрадного виконавця в даних освітніх установах спралася на академічні освітні принципи. Освітній процес для майбутніх естрадних вокалістів виконавців базувався на теоретичних знаннях з різноманітних загально-освітніх дисциплін, так і з суто професійних, в процесі вивчення яких відбувається становлення вокаліста, як справжнього конкурентно спроможного фахівця в галузі мистецтва.

Не можливо не зазначити, що одним з провідних ролей у становленні естрадного виконавця, як справжнього фахівця, відіграє безпосередня виконавська практика, яка відбувається під час різноманітних концертів, виступів та культурно-масових заходів.

Хоча необхідно відзначити, що відсутність спеціалізованої підготовки естрадних співаків в закладах мистецького спрямування не заважає студентам, які в ньому навчатися брати участь у різноманітних конкурсах та фестивалях, та одержувати на них перемогу.

В останні роки збільшився попит та зросла популярність на естрадно-вокальне виконавство, особливо, дана тенденція зросла серед дітей та підлітків певною мірою це зумовлено тим, що в масовій культурі та шоу-бізнесі значною мірою зросла кількість різноманітних телевізійних проєктів, типу «Голос країни», «Україна має талант», та інші.

Звичайно ж дані проєкти, викликають у дітей прагнення брати в них участь, ставати схожими на своїх кумирів, проте, дані теле-проєкти задають певний рівень підготовки виконавців, і на ряду з цим стимулюють дітей та їхніх батьків набувати навичок естрадного виконавства.

Значний попит до естрадного виконавства зумовлює відповідний відгук шкіл естетичного виховання, на базі яких впроваджуються навчальні дисципліни з естрадного мистецтва. До ведення таких дисциплін, як на мене слід залучати спеціалістів саме естрадного спрямування, бо саме вони зможуть надати якісну фахову підготовку своїм вихованцям, що в свою чергу дасть їм можливість приймати участь в різноманітних конкурсах та фестивалях та здобувати на них перемогу.

Не зважаючи на те, що вокальне естрадне мистецтво є доволі

«молодим» виток мистецтва, проте його трактування, як власного виду мистецтва можна знайти проаналізувавши літературу західної та вітчизняної соціології, присвяченої проблемам становлення та теорії естради в соціокультурному аспекті, зазначається, що музичне мистецтво естради виступає, як специфічна форма мистецтва, що корелюється етапами виникнення та розвитку масової культури, музикознавчий так і культурологічний площинах.

З точки зору соціокультурного аналізу вокального виконавства в контексті музичного мистецтва естради, можна сказати, що музичне мистецтво естради виступає, як специфічне явище музичної культури середини XIX – початку XXI ст.

Опрацювавши праці Т. Чередниченко, Е. Рибаків, Є. Уварової, які спираються на підґрунтя соціокультурного аналізу можна висвітлити чотири етапи розвитку музичної естради у контексті розвитку масової культури:

- передестрадний етап (з середини XIX до початку XXI ст.);
- етап професіоналізації (сер. XIX – поч. XX ст.);
- епоха протесту та комерціалізації (20 – 50-ті рр. XX ст.);
- глобалізаційний етап (кін. 50-х – 80-ті рр. XX ст.);
- сучасний (90-ті рр. XX ст. – до нині).

Наслідком спроб розбудови теоретичної рефлексії щодо масової культури та мистецтва музичної естради (як її складової) є фактичне співіснування протилежних моделей філософсько-естетичної оцінки музичного мистецтва естради – критичної (Х. Ортега-і-Гассет, Т. Адорно) та апологетичної (Ч. Мукреджі і М. Шадсон).

Якщо у критичних концепціях масова культура та музична естрада підпадають негативній оцінці як характерні прояви спрощення та дегуманізації загального рівня розвитку західної („високої”) культури, то в апологетичних концепціях, контрфронтація „низу” і „верху” змінюється на пошук генетичних зв’язків зовнішньо різнорідних явищ, естетизацію процесів культурного симбіозу масової та елітарної музики.

Завершує огляд загальноестетичних та соціокомунікативних функцій музичної естради в умовах різних політичних, соціокультурних та естетичних систем у надавньому минулому нашої країни. На протязі останніх 120 років музичне мистецтво естради перейшло з розряду культурних маргіналій до домінуючих форм музично-виконавської творчості.

Визначаються історико-культурні відмінності розвитку музичної естради на Заході в Україні. В той же час акцентується універсальність існування розважального (реабілітаційного) різновиду музичної культури, що притаманна добі масового суспільства і тоталітарного, і демократичного устрою. З одного боку, розважальне мистецтво є інструментом соціального регулювання суспільної свідомості, а з іншого – товаром: комерціалізація характеризує усі сторони його буття.

Легітимність естрадного вокалу як специфічного феномену південно-атлантичної культури ХХ ст. забезпечила індустрія розваг та контр-культура, яка їй протистояла. У другій половині минулого століття у зв'язку з виникненням рок-музики відбулась внутрішня демаркація естрадного вокалу як самобутнього мистецтва. Новий рух висунув свої творчі норми та виконавські принципи, які протистояли старій розважальній системі музичної естради, але згодом і рок-культура стала комерціалізованою, увійшовши в систему глобального світового шоу-бізнесу.

У західних країнах культурний статус естрадного вокалу визначають розважальний, інтимний, протестний та комерційний компоненти естрадного мистецтва. На противагу цьому в Україні існували свої форми розважального, але заангажованого офіційного мистецтва.

Таким чином, в мистецтвознавстві та музичній естетиці створено культуровідповідні умови для комплексного розгляду музичних явищ масової культури: в контексті глобалізаційних процесів – з одного боку, та з іншого – як національно означених, з урахуванням їх специфіки.

Панування однієї форми музичної естради змінюється переходом на маргінальний спосіб існування у паралель загальній плюралізації культурного простору та світового ринку шоу-бізнесу. Цей стан відповідає

толерантній та еклектичній естетиці постмодерну.

Отже, провідну роль у фаховій підготовці естрадних співаків відіграє репрезентативна творчість, яка реалізується в процесі участі в концертно-просвітніх та фестивально-конкурсних заходах. Перспективи подальшого дослідження сучасного вітчизняного естрадно-вокального виконавства пов'язано з виявленням специфіки його функціонування в аматорському та молодіжному середовищах на основі жанрових і змістовних характеристик проявів цього актуального для сучасної музичної практики феномену.

1.2 Сутність і зміст процесу фахової підготовки студентів-вокалістів у ЗВО культури і мистецтв

Професійна музична освіта в наш час набуває все більшої значущості для культурного і духовного вдосконалення людини. Популярність музичного мистецтва, його масовий характер, широкий діяльно-творчий спектр - все це накладає особливу відповідальність на систему підготовки фахівців вищої кваліфікації, здатних відповідати запитам часу і наповнювати навчально-виховний процес глибоким художнім змістом для всебічного естетичного розвитку учнів.

Вокальна творчість займає важливе місце в різноманітні жанрової структури музичного мистецтва. Підготовка висококваліфікованих фахівців в цій сфері є одним з пріоритетних напрямків професійної музичної освіти. Потреба в кадрах, здатних ефективно здійснювати педагогічну діяльність, які володіють мистецтвом співу, сьогодні велика. Попри це процес підготовки висококваліфікованих фахівців в області вокального мистецтва є багатограним за своєю структурою і має специфіку як на рівні вищої освіти, так і на рівні природи вокальної творчості.

Новий етап розвитку професійної системи музичної освіти виявив

ряд протиріч, які сьогодні гостро стоять на порядку реформування вокальної школи. Названі **суперечності** виявляються по декількох **напрямах**:

- 1) концептуальні підходи до виховання та освіти вокалістів;
- 2) зміст навчально-виховного процесу в області співочого мистецтва;
- 3) форми і методи повсякденної вокально-педагогічної роботи.

При цьому сьогодні спостерігається ряд розбіжностей між цілями навчання і способами їх досягнення, між завданнями, поставленими на порядок денний, між традиційним та інноваційним методами викладання вокалу.

Дослідження процесу формування різних аспектів професійної майстерності музиканта дозволяє відзначити важливість педагогічного супроводу виконавської діяльності студента-вокаліста.

У процесі опрацювання літератури по досліджуваній проблемі, відомий музично-суспільний діяч Г. Нейгауз у своїх роботах відзначав, що цей вид діяльності розкриває пізнання закономірностей мистецтва, вміння втілювати це в яскравих художніх образах, які, в свою чергу, є основою досягнення справжньої майстерності, правдивості і натхнення.

Виконавська діяльність виступає в ролі особливої художньої, естетичної цінності (у продукті такої діяльності в специфічній формі закріплюється складний процес створення нового, незвичайного, що і є саме по собі творчість). Досягнення людиною успіхів у професійній діяльності - процес складний і суперечливий.

Основою професійного зростання можна вважати уявлення людини про свою особистість, його професійну «Я-концепцію». Певна особистісна концепція характерна для будь-якої людини, так само як талант, спонукання, мотиви і цінності, якими він не зможе поступитися. Накопичений життєвий досвід формує певну систему ціннісних орієнтацій, соціальних установок по відношенню до професії.

У зв'язку з цим далеко не всі професійно активні індивіди визнають важливість професійного зростання. У професійній діяльності має місце виконання своїх професійних обов'язків без особливого старання, прагнення досягти високих результатів.

Причини цього можуть бути різні. Слід зазначити, що на процес формування майбутнього професіонала безпосередньо впливають його вікові особливості, яким відповідає «другий період юності» - з 18 до 25 років (студентський період). У цей період завершується формування людини як особистості.

Освіта в сфері культури направлена на навчально-професійний розвиток перспективних планів та планів на майбутнє; об'єктом пізнавальної діяльності стають основи наук і професійної діяльності; переважно розвивається інтелектуально-пізнавальна, особистісна сфера психіки; новоутвореннями віку є становлення світогляду, професійних інтересів, а індивідуальними особливостями - концентрація духовних сил на самопізнанні.

Формування готовності до оволодіння складовими компонентами майстерності відбувається саме в студентські роки, коли триває пошук свого «я», формуються професійні якості і вміння, необхідні для подальшої самостійної діяльності, окреслюються складові частини професіоналізму: компетентність і озброєність системою вмінь, що є фундаментом будь-якої професії.

Аналізуючи комплексні дослідження з питань формування професійної майстерності як сукупності властивостей і цілісного комплексу професійно важливих якостей, якими повинен володіти студент-вокаліст, приходимо до висновку, що цей процес відбувається в контексті взаємовпливу і взаємозв'язку індивідуальних особливостей студентів-вокалістів і культурно-освітнього середовища вузу, в якому й проходять процеси соціалізації і професіоналізації.

Культурно-освітнє середовище - це єдиний простір, в якому синтезовані «зовнішній» план (світові тенденції, економічна і соціокультурна ситуація країни, національний менталітет, освітня політика, зміст освіти) і «внутрішній» план (навчально-виховний процес вищого навчального закладу, його матеріально-технічна база, мотиваційний аспект навчання, доброзичлива емоційна атмосфера в процесі спільної діяльності викладача -

студента, викладача - викладача).

Згідно з цим, таке середовище є цілісним утворенням, яке забезпечує однакові можливості для розвитку особистісного потенціалу студентства, задовольняє потребу особистості в самовизначенні і самореалізації і ґрунтується на міцності позицій, які базуються на людському факторі.

Отже, культурно-освітнє середовище є інтенсифікатором, каталізатором і інтегратором «освітнього» і «культурного», коли створюється надзвичайно насичене і яскраво різноманітне поле перетину «зовнішнього» і «внутрішнього» планів, яке всебічно впливає на формування культури особистості як цілеспрямовано, так і стихійно.

В єдиному просторі культурно-освітнього середовища чітко функціонує ієрархічна послідовність взаємодіючих елементів (умов і факторів), що служить передумовою для ефективного розвитку всієї системи індивідуально-психологічних особливостей майбутнього вокаліста як професіонала.

Дисципліни музично-теоретичного циклу формують у студентів базу знань про основні закономірності розвитку музичної культури, особливості національних композиторських шкіл, художніх стилів (бароко, класицизм, рококо, романтизм і т.д.), знання з еволюції основних музичних жанрів і форм (опера, балет, симфонія, ораторія, соната і т.д.).

Музично теоретичні предмети навчального плану повинні розвивати такі вміння і навички: визначати ладо функціональний розвиток творів, аналізувати тональний план, структуру і функцію акордів, тип фактури, підбирати акомпанемент до мелодій, чисто інтонувати, знати основні закономірності багатоголосся, орієнтуватися в історичних особливостях музичної форми, стилю; при цілісному аналізі музичних творів логічно осмислювати кожную музичну фразу в процесі вивчення і виконання музичних творів і т.д.

Слід зауважити, що процес становлення вокалістів виявляється безперспективним, якщо відсутня в педагогічному арсеналі система форм і методів, яка забезпечує планомірний, послідовний розвиток учнів на шляху

формування їх вокально-сполннєльської культури.

Саме послідовність на рівні початкової, середньої та вищої ланок системи музичної освіти сьогодні стає нормою, що забезпечує ефективність навчально-виховного процесу вокалістів.

Так, в процесі професійної підготовки вокалістів використовуються наступні методи і засоби теоретичної підготовки: лекція, семінар, практичні заняття (індивідуальні та групові, в тому числі малогрупові заняття по виконавчим дисциплінам і дисциплінам в області теорії і історії музики), самостійна робота студента; консультація; міжсеместрові атестації, а також внутрішньосеместрові форми контролю теоретичних і практичних знань.

Що стосується методів і засобів практичної підготовки, то можна виділити індивідуальні та групові, в тому числі малогрупові заняття по виконавчим дисциплінам; майстер-класи викладачів і запрошених фахівців; академічні концерти; навчальна практика; реферат, курсова робота; випускна кваліфікаційна робота.

Реалізація ієрархічної послідовності взаємодіючих елементів (умов і факторів) передбачає широке використання в навчальному процесі активних та інтерактивних форм проведення занять (художньо-творчих занять, ділових і рольових ігор, розбору конкретних ситуацій, психологічних тренінгів) в поєднанні з позааудиторною роботою з метою формування і розвитку професійної майстерності навчаються.

Викладачі вузів культури і мистецтв застосовують форми навчання для придбання студентами знань і навичок, які формують професійну майстерність, такими формами є практичні заняття: семінари, різні види репетицій і творчих виступів.

Семінари проводяться у формі дискусій, ділових і рольових ігор, як обговорення результатів студентських робіт (курскових, рефератів, творчих робіт і т.д.), представлених на вузівських та міжвузівських конференціях. До участі в конференціях і творчих виступах також залучаються діячі мистецтва і культури, фахівці-практики. В рамках навчальних курсів практикуються зустрічі з представниками закладів культури, державних і громадських

організацій, майстер-класи фахівців.

Самостійна робота студентів є обов'язкову частину основної освітньої програми, що виражається в залікових одиницях (кредитах) і виконувану студентом у вигляді позааудиторних занять відповідно до завдань викладача.

Самостійна робота може виконуватися студентом в репетиційних аудиторіях, читальному залі бібліотеки, комп'ютерних класах або в домашніх умовах. Також під впливом багатьох факторів (психолого-педагогічних, емоційних, матеріальних), які включає в себе культурно-освітнє середовище вищого навчального закладу, формується професійний тип особистості майбутнього вокаліста, його індивідуальність з характерною для нього манерою (стилем) діяльності, інтересами, цінностями, установками і традиціями.

Індивідуальність вокаліста-виконавця, його професіоналізм і майстерність - це той кінцевий результат, який досягається в процесі взаємовпливу особистості та культурно-освітнього середовища, це основний професійний інструмент у майбутній професійній діяльності, а культурологічна домінанта особистості майбутнього фахівця є стрижнем, навколо якого формується його професійна компетентність і майстерність.

Виразне виконання вокальних творів вимагає розвитку у студентів вокальних навичок, серед яких виділяють навички співочого звукоутворення, ведення звуку, співочого дихання, артикуляції і дикції та інші.

Спираючись на науково-методичну основу з опрацьованих у перебігу дослідження робіт з питання фахової підготовки майбутнього вокаліста-виконавця, були виокремлені наведені нижче **аспекти професійного становлення**.

1. Для вокаліста виконавця, одним з головних аспектів його професійного становлення є саме вокальна техніка - це таке володіння співочим голосом, коли досягається максимальна точність виконання. Слід підкреслити, що від ступеня володіння студентом технікою співочого голосу залежить великою мірою процес сприйняття і виконання учнями вокальних творів.

2. Студентам необхідно знати основи співочого звукоутворення, основи роботи гортані, класифікацію співочих голосів та багато інших аспектів професійної співочої діяльності.
3. Методика вокального навчання спирається на загально дидактичні і спеціальні, властиві музичній педагогіці принципи навчання.
4. Провідними серед загальнопедагогічних принципів навчання є: принцип навчання, що виховує, науковості, свідомості, зв'язку з життям (з практикою) .
5. В процесі вокального навчання студент здобуває знання про співочому голосообранованні, у нього формуються, удосконалюються вокально-технічні, художні навички, розвивається співочий голос, виконавські задатки, музично-естетичний смак, розумові здібності: пам'ять, спостережливість, мислення, уява, мова, моральні почуття, воля.

Таким чином, у процесі вокального навчання відбувається становлення особистості студента. Спів для студента і педагога - це нескінченний процес творчості і натхнення. Для того щоб створювати правдиві образи, вокалісту, майбутньому педагогу, треба багато читати і багато знати, щоб донести до слухачів внутрішній зміст тексту і стан акредитууючої образу. Щоб правдиво відобразити душевний стан автора, треба знати історію написання будь-якого твору і постаратися передати зрозумілий сенс.

1.3. Сучасний стан професійної підготовки естрадних вокалістів-виконавців ЗВО культури і мистецтв

Удосконалення процесу підготовки вокаліста- виконавця у ЗВО у зв'язку із зміною художньо-естетичних цінностей завжди було і залишається актуальним.

Підвищення майстерності педагога-музиканта є одним з факторів його професійного зростання, бажання не зупинятися на досягнутому, відкривати для себе нові горизонти педагогічних знань і умінь і тим самим постійно просувати вперед процес виховання і підготовки майбутніх вокалістів-виконавців.

Демократичні перетворення і кардинальні зміни в освітній системі в останні роки призвели до того, що одностороння спрямованість підготовки вокалістів-виконавців, йде в минуле, поступаючись місцем орієнтації на більш широке коло цінностей сучасного суспільства.

Професійна підготовка майбутніх вокалістів-виконавців до вокально-педагогічної діяльності базується на нормативних документах, як: Державний галузевий стандарт, освітньо-кваліфікаційна характеристика та освітньо-професійні програми з підготовки вокаліста-виконавця, навчальні плани та програми підготовки майбутнього вокаліста-виконавця.

Так, у Галузевому стандарті освіти (2003 р.), освітньо-кваліфікаційній характеристиці, освітньо-професійній програмі визначено вимоги до формування виконавських, педагогічних (методичних), психологічних, культурологічних, організаційних, просвітницьких знань та умінь вокалістів-виконавців, зокрема: зосередження на вірній співацькій установці, використання співацького дихання, усвідомлення методів формоутворення голосних і приголосних, використання правил орфоепії академічної манери співу тощо.

У сучасних умовах закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), розробляються нові стандарти вищої мистецько-педагогічної освіти, зорієнтовані на компетентнісний підхід, узгоджених із новою структурою

освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій, у яких визначаються сучасні вимоги до вокалістів-виконавців, які відображається в освітньо-кваліфікаційній характеристиці та освітньо-професійній програмі підготовки майбутнього музиканта-виконавця.

Проаналізувавши навчальні плани, починаючи з 1991 року, ми дійшли до таких висновків, що на опанування дисципліни «Вокальний клас» («Постановка голосу») в підготовці вокалістів-виконавців, поступово збільшувалася кількість аудиторних годин: 1991 р. – 160 год.; 1995 р. – 160 год.; 2000 р. – 170 год.; 2005 р. – 180 год.; 2010 р. – 162 год.; з «Постановки голосу» у 2014 р. – 216 год.; 2018 р. – 234 год. – кваліфікаційний рівень «бакалавр».

Звичайно ж, що в процесі становлення та впровадження даних дисциплін в учбові плани студентів, виникали різноманітні авторські програми, які значно за кількостями годин відведених на дисципліну; об'ємі змісту, формах та методиках викладення навчального матеріалу. Сьогодні майже всі ЗВО з мистецьким напрямком, працюють за одним і тим же самим навчальним планом, з відповідною кількістю годин та кредитів в них. Різняться вони загалом відповідно кваліфікаційним рівнем, який надає ЗВО.

Нам стало цікаво, яким же на сьогоднішній, сучасний стан сформованості професійної компетентності вокалістів-виконавців в процесі вокально-педагогічної діяльності у ЗВО.

Такі особливості професійного навчання студентів у ЗВО мистецького профілю вимагають постійної організаційної, педагогічної, методологічної і технологічної цілеспрямованості всього навчально-виховного процесу. Вони вимагають від викладача наукового пошуку, удосконалення та впровадження у педагогічну практику навчання та виховання студентів сучасних досягнень педагогічної науки, музичної педагогіки, методології, передових технологій, національного та світового досвіду. Тільки у такому підході викладач мистецького університету (інституту) зможе в повній мірі на кожному курсі або етапі навчання і виховання в різних організаційних формах (групових або індивідуальних)

виконати головну педагогічну функцію і мету – навчити майбутнього вокаліста-виконавця високому професіоналізму, любові до професії, покликання до творчості, задоволення результатами своєї професійної діяльності та намагання постійно удосконалювати свій особистий творчий досвід, який зможе передати у подальшому підростаючому поколінню. Виконання такої цілеспрямованої творчої мети, програми навчання і виховання в повній мірі залежить від високого рівня професіоналізму викладача, професіоналізації самого змісту навчання та виховання студентів, постійний науково-педагогічний аналіз і контроль за результатами і рівнем досягнутого. Кінцевою метою всього навчально-вихованого процесу у ЗВО сфери культури і мистецтв є досягнення високого рівня, професіоналізації вокаліста-виконавця, різностороннє знання і впровадження в виконавську практичну діяльність постійно удосконалюючих мистецьких технологій, задоволення результатами своєї професійної діяльності. Існування різних форм навчання у ЗВО сфери культури і мистецтв потребує цілеспрямованого, професійно-зорієнтованого підходу до кожної музичної спеціалізації. Особливо актуально, і поки що, проблемно постає це питання у класах викладання індивідуальних дисциплін (вокал, хорове диригування, гра на музичних інструментах тощо). Практичне проведення індивідуальних занять у багатьох випадках підтверджує факти, які засвідчують ще недостатньо високий рівень професійної орієнтації студентів у індивідуальних класах навчання ЗВО сфери культури і мистецтв. Викладачі спеціальних класів ЗВО сфери культури і мистецтв (педагоги-вокалісти,) у процесі проведення індивідуальних занять, починаючи з першого курсу навчання, зорієтовують студентів на постановку голосу, виконавського апарату, розвиток вокальних і виконавсько-технічних навичок та вмінь.

Естрадна музична культура в її різножанрових проявах тепер є не тільки органічної приналежністю побуту, але і свого роду атрибутикою сучасного музичного мистецтва, що наочно виражено при вивченні запитів і художньо-естетичних потреб сучасної молоді.

Вокальне естрадне мистецтво надзвичайно поширене та популярне,

динаміка його постійно зростає, воно об'єднує різні форми вокального та інструментального виконавства.

В теперішній час це — актуальне художнє явище в системі мистецтв, що охоплює різні сфери музикування і виконавства: сольне виконавство (вокальне, інструментальне), ансамблеве виконавство (вокальні ансамблі, інструментальні ансамблі, вокально-інструментальні ансамблі, рок-групи), також естрадні джазові оркестри.

В Українських школах, ліцєях, коледжах мистецького напрямку з'являються класи естрадного вокалу, при загальноосвітніх школах та будинках дитячої творчості постійно збільшується чисельність гуртків естрадно-виконавчого напрямку, діти і молодь все більш активно залучаються мас-медіа до участі в музичних шоу-програмах.

Наразі вже очевидно, що без урахування інтересів і захоплень підростаючого покоління, без спеціальних знань у галузі сучасних музичних стилів, різних жанрово-художніх напрямів і специфічних особливостей звукоутворення, сучасний викладач вокалу працювати не може. Перед ним стоїть завдання формування смаків та музично-естетичних потреб студентів навіть у рамках уже сформованих їх інтересів.

Тому педагог має не тільки знати репертуар естрадних жанрів, а й уміти грамотно його виконувати. У сучасній музично-виховній практиці з метою вдосконалення процесу вокальної підготовки вокаліста-виконавця, розвитку його співочого голосу необхідно враховувати існування не тільки академічного напрямку в вокальному мистецтві, але й інших жанрів, зокрема, естрадного, які є невід'ємною частиною сучасної світової культури.

У системі фахової підготовки виконавця актуальним є знання ролі естрадного мистецтва в естетичній орієнтації молоді, вміння орієнтуватися в сучасних музичних стилях і ритмо-гармонічних формулах.

Своєрідна манера естрадного виконавства потребує знання особливостей того чи іншого сучасного стилю та вимагає відповідного методичного рівня підготовки вокаліста-виконавця. У зв'язку з цим особливе зацікавлення у студентів спеціальності «Музичне мистецтво»

викликає естрадне вокальне мистецтво.

Опрацювавши методичні доробки відомих педагогів та музикознавців з питань проблем фахової підготовки естрадних вокалістів- виконавців, можна сказати що , на сьогоднішньому етапі виникають різноманітні підходи до розвитку естрадно-співацьких можливостей виконавців, як, наприклад, метод «інструментального вокалу» (М. Коробкова, С. Панова). Усвідомлюється в методичних розробках набутий досвід навчання естрадному співу (І. Ісаєва, Е. Белоброва, Н. Скопец), розглядаються проблеми виховання музичного смаку виконавців (В. Мозогот, А. Молчанов, В. Сіров), особливості використання технічних засобів у процесі підготовки співака до публічного виступу (А. Карягіна, В. Мельниченко).

Також, з опрацьованих мною робіт можна визначити й жанрово-стильові особливості естрадного вокального мистецтва висвітлені які знайшли своє місце у працях У. Саржента, Р. Паулса, В. Семенова, М. Львова, В. Тімохіна, Г. Гараняна, А. Симоненко.

Утім, з опрацьованого мною матеріалу з даної тематики, можна зробити висновки, що питання методики формування вокально-естрадних навичок, особливості художньо-естетичної підготовки виконавців до естрадно-співацької діяльності, а також сучасного- вокаліста- виконавця , здатного на високому методичному рівні здійснювати вокальне виховання студентів засобами естрадного мистецтва, потребують більш детальної розробки.

Отже, метою статті є розгляд проблем формування основ естрадного виконавства в контексті підготовки сучасного вчителя музичного мистецтва.

Естрадний спів є відносно новим віянням теперішнього музичного виховання, якщо порівнювати його з класичним вокальним співом. Аналіз літератури та практики занять естрадним вокалом показав, що поширеним є уявлення про те, що специфіка вокальної підготовки настільки особлива, що студентів, які мають бажання спеціалізуватись у цьому напрямку, потрібно залучати до естрадного співу з перших кроків їх навчання. Водночас узагальнення прогресивного педагогічного досвіду та власні спостереження за процесом вокального розвитку співаків у галузі естрадного вокалу дають

підставу стверджувати, що між класичним та естрадним видами виконавства, незважаючи на всю їх розбіжність, не існує антагонізму.

Слід зазначити, що *українська національна співацька традиція* зумовлена багатьма чинниками: фонетичним складом мовлення, менталітетом народу, специфікою психології, темпераменту, смаків, уподобань, думок, мрій, надій, інтересів, усього розмаїття життя народу. Перевірені часом норми співу в Україні набули рис об'єктивного закону, що визначає специфіку сталої співацької манери, якій властиві природна невимушеність роботи голосового апарату, дикція та артикуляція, відмінний слуховий контроль і, головне, українська кантилена, яка дає підстави називати Україну «північною співацькою Італією». З цього погляду виховання естрадної манери співу повинне здійснюватись на основі поєднання базової класичної вокальної підготовки та формування (на її основі) специфічних навиків звукоутворення, особливих виконавських прийомів, які передбачають: грудночеревне дихання, високу позицію звучання голосу, що забезпечує характерні для всіх голосів норми коливань нижньої та верхньої формант, змішування головного та грудного резонування з переважною участю кожного з них для різної висоти звуків, вільне положення гортані, звільнення м'язів надставної труби (губи, щоки, язик тощо) від надмірного напруження.

Важливим аспектом методики викладання естрадного співу є співвідношення технології класичної та власне естрадної манер виконання. Якщо в сфері академічного вокалу виконавці працюють у межах усталеного канону, то метою естрадного виховання є пошук характерного, самобутнього забарвленого співочого тембру, що легко впізнається. Для класичних творів типовим є розмаїття жанрів, форм, характерів, проте, для естрадної творчості типовим жанром є пісня, а її змістовне коло є відносно вузьким: це особистісні, навіть інтимні почуття та переживання. В естрадному співі існують особливі вокальні прийоми, які використовуються для надання специфічних видів звучання голосу.

Це, наприклад, спів на придыханні, рецитація у мовному реєстрі,

лемент (крик), шепіт, підкреслено ритмізоване дихання, які практично відсутні в академічному співі. В умовах активних, нерідко — танцювальних рухів на сцені, виникають особливі вимоги до дихання, що потребує навичок утримання великої кількості повітря та особливої техніки його розподілу.

Оскільки естрадній техніці співу притаманний слабкий імпеданс, вона обумовлює обов'язкове застосування у виконавстві звукопідсилювальної техніки. Мікрофон є одним з найважливіших компонентів роботи естрадного співака на сучасній сцені, який стоїть між реальним акустичним звуком і його поданням слухацькій аудиторії. При роботі з мікрофоном виникають додаткові вимоги до дикції, артикуляції, професійне користування мікрофоном передбачає вміння направляти його під потрібним кутом, тримати на достатній відстані від губ, відчувати його як продовження співочого апарату, як засіб подачі чистого посиленого голосу.

Сучасний стан музичної естради потребує від співаків володіння арсеналом зовнішніх засобів виразності, культури пластичної виразності та сценічного руху, знань у галузі менеджменту і медіа-технологій, умінь створювати свій сценічний імідж. У Вінницькому державному педагогічному університеті кафедрою мистецької підготовки розроблений курс «Основи естрадного виконавства» для студентів спеціальності «Музичне мистецтво». Ця дисципліна є однією зі складових у комплексному професійному формуванні творчої особистості й музичному становленні майбутнього фахівця та тісно пов'язана у педагогічному процесі з профілюючими предметами та дисциплінами. Навчання орієнтовано на практичне оволодіння професійними навичками естрадної вокальної техніки. Метою вивчення дисципліни є формування системи знань, на яких базується процес навчання естрадному співу, вокально-технічних та художніх навичок, підготовка до вокально-педагогічної діяльності.

Основні завдання дисципліни «Основи естрадного співу».

Навчальні:

— сформувати навички співочої постановки; — навчити використовувати під час співу м'яку атаку;

- сформувати вокальну артикуляцію, музичну пам'ять;
- навчити прийомам самостійної і колективної роботи, самоконтролю;
- сформувати стереотип координації діяльності голосового апарату з основними властивостями співочого голосу;
- сформувати практичні навички роботи з мікрофоном та звукопідсилюючою апаратурою.

Розвиваючі:

- розвинути гармонійний та мелодійний слух;
- вдосконалювати мовний апарат; –розвинути вокальний слух;
- розвинути співоче дихання;
- розвинути артистичну сміливість і природність;
- розвинути рухливість м'якого піднебіння;
- розширити діапазон голосу;
- розвинути вміння триматись на сцені.

Виховні:

- виховати естетичний смак студентів;
- виховати інтерес до співочої діяльності до музики в цілому;
- сприяти формуванню волі, дисциплінованості, взаємодії з партнерами;
- виховати наполегливість, витримку, працьовитість, цілеспрямованість
- високі моральні якості;
- забезпечити професійну готовність сучасного учителя музичного мистецтва до здійснення вокально-педагогічної діяльності у загальноосвітній школі та позашкільних установах.

Професіоналізм естрадного виконавця-вокаліста формується в процесі індивідуальних занять. Навчальний процес будується у діалектичній єдності процесу формування загальних базових співацьких умінь та специфічно-естрадних навичок. Розроблено методiku навчання співу, що містить у собі: основні принципи навчання (досягнення свободи і «комфортності» в процесі

співу, цілісний та системний підхід до процесу формування вокальних навичок, універсальність методики вокального виховання голосу співака, спів нарізних мовах, спів відкритим округлим звуком, емоційнопозитивний настрій студентів тощо) їх теоретичне обґрунтування, комплекс вокальнотренувальних вправ для настройки голосу на спів у мовній позиції, зміст навчання, способи управління співочим процесом, методи формування основних співочих навичок.

Навчальним матеріалом дисципліни є педагогічний і концертний репертуар, що містить у собі естрадні вокальні твори, які охоплюють різноманітні стилі напрямки естрадної музики, народні пісні в сучасній естрадній і джазовій обробці.

Таким чином, окреслився певний критерій ефективності вокального виховання сучасного вокаліста-виконавця в вищому навчальному закладі є підготовка спеціаліста, який володіє академічними та естрадними вокально-виразовими засобами, сучасними методиками вокального виховання, має високий рівень пластичної культури та сценічної поведінки.

Робота зі студентом над оволодінням їм майстерністю виконання висуває перед педагогом ряд складних, конкретних завдань, успішне вирішення яких в кожному конкретному випадку вимагає гнучкого підходу до виховання технічних і художньо-творчих здібностей студента [87].

Сучасна **методика професійної підготовки естрадного вокаліста-виконавця** висуває ряд вимог, якими вони мають оволодіти під час навчання уЗВО культури і мистецтв [81, 83, 86]:

- професійно-виконавськими навичками естрадних солістів-вокалістів у складі різних творчих колективів;
- специфічними вокальними прийомами, характерними для різнообразних жанрів естрадної музики;
- знаннями про історичний розвиток естрадного вокального виконавства;
- набути досвід щодо концертних виступів;
- засвоїти принципи і методи самостійної роботи над художнім і

навчально-педагогічним репертуаром;

- оволодіти основами методики викладання естрадного вокалу.

Починаючи свою роботу з певним студентом, викладачу слід враховувати певні моменти. По-перше він має враховувати фізіологічні та індивідуальні особливості студента, його смаки та настрої з яким студент налаштований на роботу.

Враховуючи всі ці моменти, педагог починає підбирати певні ключики, за допомогою яких він зможе розкрити індивідуальність студента, та підібрати вірні методи і прийоми, якими він зможе вдало керуватися в процесі його професійної підготовки.

Особливість освітньо-виховного процесу в класі естрадного вокалу в ЗВО полягає в тому, що навчання і виховання являють собою цілісну структуру, а робота над оволодінням і удосконаленням виконавських навичок і умінь нерозривно пов'язана з розширенням художнього і загальнокультурного світогляду студентів, активізацію їх творчих і пізнавальних сил [87].

Оскільки сучасна мистецько-виконавська платформа потребує фахівця нового формату, здатного здійснювати не тільки навчальну, а й позанавчальну діяльність з вільним використанням сучасних методів навчання та освітньо-інформаційних технологій, вивчення *основ естрадного виконавства майбутніми вокалістами-виконавцями*, стає дійсною потребою розвитку сучасної вокально-педагогічної системи, яка переходить від епізодичної присутності сучасного естрадного мистецтва в школі до системного моделювання його освітньої і виховної функції.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Таким чином, вокально-виконавська підготовка майбутніх вокалістів-виконавців це процес створення художньо-творчого середовища, що сприяє реалізації компетентнісного та особистісно-зорієнтованого підходів до процесу формування виконавських знань умінь та навичок, які в свою чергу, складають професійну підготовку майбутнього вокаліста-виконавця, який здатен оволодівати цілою системою професійно-педагогічних та спеціальних знань.

Вся методика фахової підготовки студентів-вокалістів мистецьких факультетів може будуватися на принципах інтеграції дисциплін, яка в свою чергу має бути спрямована на взаємозв'язок теоретичної, фахово-методичної і практичної підготовки майбутніх вокалістів.

Сучасний фахівець з вокалу повинен бути носієм накопичених національною культурою загальнолюдських цінностей, всебічно знати як зарубіжну, так і національну музичну культуру, її традиції і т.п.

Саме у вищому навчальному закладі, в його культурно-освітньому середовищі відбувається підготовка студентів-вокалістів до повноцінного входження в професійно-рольові відносини, усвідомлення сутності обраної професії, формується фундамент професійної майстерності.

Ефективність професійної підготовки студента-вокаліста у значній мірі залежить від реалізації культурологічної функції освіти, результатом якої є майбутня діяльність вокаліста, яка включає не тільки предметну діяльність, але і виступає як методичність зі своєрідним внутрішнім планом будь-який інший діяльності.

Теоретичний аналіз комплексних досліджень з питань формування професійної майстерності як сукупності властивостей і цілісного комплексу професійно важливих якостей, якими повинен володіти студент-вокаліст, дозволив зробити висновок про те, що цей процес відбувається в контексті взаємовпливу і взаємозв'язку індивідуальних особливостей студентів-вокалістів і культурно-освітньої середовища вузу, в якій протікають процеси соціалізації і професіоналізації.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЕСТРАДНИХ ВОКАЛІСТІВ-ВИКОНАВЦІВ У ЗВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

2.1 Діагностика ступеня розвиненості професійного розвитку естрадних вокалістів-виконавців у ЗВО культури і мистецтв

Вокально-методична підготовка майбутнього вокаліста-виконавця полягає у вихованні у студентів зацікавленості вокально-педагогічною діяльністю, формуванні професійної спрямованості особистості майбутнього педагога-музиканта, розвитку творчих якостей майбутнього викладача-виконавця, оволодінні студентами засобами співацького розвитку виконавського мистецтва.

Вокальна підготовка майбутнього вокаліста-виконавця передбачає засвоєння вокально-технічних умінь та навичок студентів, розвиток художньо-виконавських умінь відтворення вокальних творів, оцінювально-аналізувальних навичок діагностики процесу фонації, озброєння їх теоретико-методичними знаннями у галузі вокальної педагогіки, методики викладання вокалу, дотичних галузей наук.

Процес підготовки вокалістів-виконавців у вищих педагогічних закладах культури і мистецтв завжди був і залишається актуальним. У системі фахової підготовки вокалістів актуальним є розуміння ролі вокальної підготовки в естетичній орієнтації молоді, задля можливості орієнтуватися в сучасних музичних стилях.

В умовах сучасної культури необхідно бути універсальними виконавцями, хтати різноманітні техніки а прийоми, постійно опановувати різні манери співу, як академічного, так і естрадного напрямку.

Коло цінностей сучасного суспільства постіно змінюється, і в свою чергу висуває нові вимоги до професійної підготовки вокалістів- виконавців,

тим самим висуваючи перед ними і певний ряд проблем для вдосконалення своєї фахової підготовки.

В Україні окремі проблеми виконавської майстерності вокалістів або в академічній, або в естрадній манері висвітлювались у дисертаційних роботах, зокрема, таких як «Гене́за і розвиток традиційних форм українського співоцтва» К. Черемського та «Жанровий генезис виконавського діалогу в музиці (на матеріалі камерно-вокальної творчості)» О. Філатової.

Ми поставили собі за завдання, виділити проблемні аспекти вокальної підготовки сучасного вокаліста-виконавця, здатного виконувати твори різних жанрів та стильової приналежності.

Професійна підготовка майбутнього вокаліста знаходиться в руслі проблем, які вирішуються сучасною педагогічною наукою. Важливою складовою системи професійної підготовки майбутнього вокаліста-виконавця є процес формування вокальних умінь, на якому і базується його професійність.

Специфіка вмісту учбової дисципліни «Фах» висуває певні вимоги до якісних характеристик співацького голосу майбутнього вокаліста з метою забезпечення ефективного вирішення багатоаспектних завдань навчання і виховання підростаючого покоління України.

Професія вокаліста-виконавця є однією з надзвичайно важливих, тому що ймовірно чи найбільше, з усіх інших саме вокаліст (співак), своєю майстерністю, професіоналізмом здатен викликати надзвичайно сильні емоції у людей, передаючи, через свій співацький голос художні образи створені народом чи композитором.

Через українські пісні, які складають основну частину репертуару українських виконавців, формується світогляд майбутніх громадян України.

Саме сучасний вокаліст-виконавець здатний формувати у підростаючого покоління українців любов до своєї батьківщини, до її культури, саме це надасть можливість новому поколінню українців стати справжніми патріотами України.

Слід зазначити, що українська національна співацька традиція зумовлена багатьма чинниками: фонетичним складом мовлення, менталітетом народу, специфікою психології, темпераменту, смаків, уподобань, думок, мрій, надій, інтересів, усього розмаїття життя народу.

Перевірені часом норми співу в Україні набули рис об'єктивного закону, що визначає специфіку сталої співацької манери, якій властиві природна невимушеність роботи голосового апарату, дикція та артикуляція, відмінний слуховий контроль і, головне, українська кантилена, яка дає підстави називати Україну «північною співацькою Італією».

Слід зазначити, що при опануванні майстерності співу є ряд вимог, які будуть спільними при використанні будь-якої манери. Їх можна поділити на вокальнотехнічні та музично-естетичні.

До вокальної техніки належить співацьке дихання, використання резонаторів при співі, здійснення плавного переходу від одного регістру до іншого. Сучасний співак та музикознавець В. Юшманов зазначає про певні вимоги, що висувуються до голосу співака. Це поєднання значного динамічного рівня, який би поєднувався з м'якістю, тембральною барвистістю та одночасно рівним звучанням по всьому діапазону «Голос повинен бути яскравим, польотним і разом з тим – м'яким, тембрально наповненим». До музично-естетичних компонентів можна віднести добре знання музичного матеріалу, інтонаційна точність, розвинений музичний слух, точність метро-ритму.

Відомий оперний співак Тіто Гоббі розмірковує у своїй праці «Світ італійської опери» щодо тих чинників, які визначають гарного вокаліста. Він притримується думки, що одного голосу недостатньо. Він пише: «Йому необхідно могутнє здоров'я, міцні нерви, природне музичне чуття, гнучкий голос, першокласне почуття ритму, вміння триматися на сцені, але перш за все – скромність, адже тільки по-справжньому скромна людина зможе вчитися на власних помилках, а їх буде у вас достатньо».

Проте, окрім спільних ознак є і різні риси. Розглянемо більше детально особливості співу у різних вокальних манерах. Більш давня

традиція – академічна манера співу. Вона зародилася генетично з професійною музикою. Тобто, якщо казати, що казати про академічний вокал, то йому притаманні навички опанування співацького матеріалу, який відноситься до «класичної» музики.

Академічна музика має багато стильових напрямків та відрізняється від авторської в процесі написання. Однією з головних вимог постає можливість вільно інтерпретувати твір чи, точно дотримуватись найменших занотованих нюансів. Тобто, перед тим, як перейти до безпосереднього початку роботи над вокалом, необхідно провести ретельний теоретичний аналіз самого жанру і стильового контексту, в якому він виник.

У сучасній музично-виховній практиці з метою вдосконалення процесу вокальної підготовки вокаліста- виконавця, розвитку його співочого голосу необхідно враховувати існування не тільки академічного напрямку в вокальному мистецтві, але й інших жанрів, зокрема, естрадного, які є невід’ємною частиною сучасної світової культури.

Чимало вокалістів мають хибне уявлення стосовно естрадної манери співу. Своєрідна манера естрадного виконавства потребує знання особливостей того чи іншого сучасного стилю та вимагає відповідного методичного рівня підготовки співака.

Естрадний спів є новим віянням теперішнього музичного виховання. Аналіз літератури та практики занять естрадним вокалом показав, що поширеним є уявлення про те, що специфіка вокальної підготовки настільки особлива, що студентів, які мають бажання спеціалізуватись у цьому напрямку, потрібно залучати до естрадного співу з перших кроків їх навчання.

Як зазначають деякі науковці використання саме академічної постановки голосу може стати запорукою успішного оволодіння й іншими манерами співу. Проте задля цього необхідне грамотне керівництво з боку викладача, який би регулював оволодіння технікою дихання, голосоведіння, що сприяло б швидкому переходу від академічного вокалу до естрадного.

Загальне розуміння процесу дозволяє вільно змінювати тембр,

подачу звука не тільки в межах академічного вокалу, але й в естрадних напрямках.

Виховання естрадної манери співу здійснюється на основі поєднання класичної вокальної підготовки та специфічних навиків звукоутворення, які передбачають: грудночеревне дихання, високу позицію звучання голосу, яке забезпечує характерні для всіх голосів коливань нижньої та верхньої формант, змішування головного та грудного резонування з переважною участю кожного з них для різної висоти звуків, вільне положення гортані, звільнення м'язів надставної труби від надмірного напруження.

Важливим аспектом методики викладання естрадного співу є співвідношення технічних прийомів класичної та власне естрадної манер виконання. Якщо в сфері академічного вокалу виконавці працюють у межах певного усталеного канону, то метою естрадного виховання є пошук характерного, самобутнього забарвленого співочого тембру, що легко впізнається.

При співі в естрадній вокальній манері, так само необхідним має бути дотримання стильового напрямку. Загальновідомо, що до естрадної музики відноситься ціла низка напрямків, в кожному з яких співак повинен бути обізнаним. Проте наразі подібна вимога досить часто не дотримується виконавцями, призводячи до значних втрат у естетико-музичному факторі твору.

В естрадному співі існують *особливі вокальні прийоми*. Це спів на придиханні, речитація у мовному регістрі, елемент (крик), шепіт, підкреслено ритмізоване дихання, які практично відсутні в академічному співі. В умовах активних, нерідко – танцювальних рухів на сцені, виникають особливі вимоги до дихання, що потребує навичок утримання великої кількості повітря та особливої техніки його розподілу, » тому слід здійснювати міждисциплінарну інтеграцію, на заняттях «Вокал» та «Хореографія» між якими синтез музики та руху, як не найкрає розвивають професійні навички майбутнього вокаліста-виконавця і майбутнього артиста, який має не тільки

досконало володіти власним голосом, але й і ритмічно рухатися на сцені, створюючи цілісний художній образ вокального твору, а й і пластикою тіла характер виконуваного твору, зокрема, це стосується студентів-естрадників, які сьогодні сьогодні підкорюють університетську, а вже завтра й світову сцену.

Оскільки естрадній техніці співу притаманний слабкий імпеданс, вона обумовлює обов'язкове застосування у виконавстві звукопідсилювальної техніки. Доречним буде відмітити, що задля професійного співака в повній мірі необхідне поєднання навичок класичної постановки голосу та естрадного співу. За умови використання звукопідсилювальної апаратури, що застосовується на естрадних концертах чи при роботі у студійному просторі, традиції співу *bel canto* не лише не стануть на заваді, а й навпаки, матимуть продуктивний характер.

Мікрофон є одним з найважливіших компонентів роботи естрадного співака на сучасній сцені, який стоїть між реальним акустичним звуком і його поданням слухацькій аудиторії. Причому невірним буде твердження щодо недостатньої важливості даної навички. Жоден співак, який не працював зі звукопідсилювальною технікою, не зможе це зробити з першого разу.

Звук, що подається співаком в мікрофон, тепер доводиться розглядати скоріше як сигнал, якесь джерело, що збуджує коливання мембрани мікрофону. Кінцевий звук виходить в результаті проходження джерела звуку через електричні ланцюги цілого ряду звукоперетворюючих приладів. У результаті звук голосу співака на виході завжди дещо відрізняється від вихідного сигналу. У результаті технічної обробки звуку голос співака може стати як кращим, так і гіршим. При роботі із мікрофоном виникають додаткові вимоги до дикції, артикуляції, професійне користування мікрофоном передбачає вміння направляти його під потрібним кутом, тримати на достатній відстані від губ, відчувати його як продовження співочого апарату, як засіб подачі чистого посиленого голосу.

Треба зазначити, що спів у естрадній манері має ряд специфічних

вимог, які висуваються перед виконавцями. Так, задля урізноманітнення, з метою надання необхідної експресії при виконанні творів, що відносяться до поп-музики, використовуються різні вокальні прийоми – штробас, йодль, гроулінг, субтон та т.п. Вони пов'язані зі специфічними прийомами подачі звуку та його оформленням в процесі вокалізації.

Ми вважаємо за доцільне опанування різними прийомами, які будуть необхідними при виконанні вокальних творів. Так само їх використання буде доцільним у разі співу творів, що мають синтетичний у стильовому відношенні характер та об'єднують академічну та естрадну манеру.

При вивченні вокальних прийомів потрібно дотримуватись рекомендацій професійних викладачів вокалу та не намагатись відтворювати їх без нагляду, особливо на стадії формування.

При співі в естрадній вокальній манері, так само необхідно дотримання стильового напрямку. До естрадної музики відноситься ціла низка напрямків, в яких співак повинен бути обізнаним. Проте це не завжди дотримується виконавцями, що призводить до значних втрат у естетико-музичному факторі твору.

Також, актуальною проблемою сучасних вокалістів є їх недостатня обізнаність у особливостях різноманітних стилів. Варто зосередитись на тих співацьких манерах, які має опанувати співак. Додання співочому звуку експресивності і виразності здійснюється за рахунок використання в процесі голосоутворення вокальних ефектів.

Для класичних творів типовим є розмаїття жанрів, форм, характерів, проте, для естрадної творчості типовим жанром є пісня, а її змістовне коло є відносно вузьким: це особистісні, навіть інтимні почуття та переживання.

Критерієм ефективності вокального виховання сучасного вокаліста-виконавця в закладі вищої освіти є підготовка спеціаліста, який володіє академічними та естрадними вокально-виразовими засобами, сучасними методиками вокального виховання, має високий рівень пластичної

культури та сценічної поведінки. А також має потенціал формування громадянської позиції школярів через виховання любові до української культури, пісні, традиції свого волелюбного народу.

Для проведення педагогічної роботи з питань формування професійної підготовки майбутніх вокалістів-виконавців нами була проведена діагностика вихідного стану досліджуваного феномена. Реалізація завдань актуалізує необхідність вивчення рівня сформованості професійної підготовки майбутніх вокалістів-виконавців, її структурних компонентів, умов формування та розвитку.

Для діагностування стану сформованості професійної підготовки майбутніх вокалістів-виконавців було проведено констатувальний експеримент. Дослідно-експериментальною роботою було охоплено студентів Навчально-наукового Інституту культури і мистецтв Сумського Державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка .

Констатувальний етап експерименту мав на меті:

- розробку критеріїв та показників сформованості професійної підготовки майбутніх вокалістів-виконавців ;
- діагностику рівнів сформованості професійної підготовки майбутніх вокалістів-виконавців у ЗВО;
- аналіз індивідуального розвитку студента в процесі естрадного співу;
- визначення ціннісного співвідношення вокальних знань, вмінь та навичок студентів формування їх сценічної культури;

Найбільш відповідальним завданням цього етапу дослідної роботи було визначення критеріального апарату (критеріїв та показників) дослідження.

В основу розробки критеріїв, показників та рівнів сформованості сценічної культури майбутніх майбутніх вокалістів-виконавців було покладено результати наукових досліджень та музично-педагогічні концепції представників провідних вокальних шкіл та науково-теоретичний доробок авторів: вітчизняних і зарубіжних методик музичної педагогіки (Г.Падалки, Л.Паньків,О.Рудницької, О.Щолокової та ін.) музичного виховання (О.Апраксіної, Н.Ветлугіної, Л.Масол, Л.Хлебнікової, Н.Черноіваненка та

ін.), музичної психології (Є.Назайкінського, С.Науменко, О.Ростовського), охорони співацького голосу (Л.Зарицького, В.Триноса, Л.Триноса, та ін.), наукові праці з фізіологічних особливостей та акустичних характеристик співацького голосу (Р.Юссон), особливостей пізнання музичних здібностей студентів (С.Торичної та ін.); наукові праці з особливостей класичного танцю (А. Мессерер, В.Костровицька, А. Пісарєв).

Критерії оцінювання і показники стану сформованості професійної підготовки у нашому дослідженні було розроблено відповідно до змісту структурних компонентів досліджуваного феномена, а саме:

- *мотиваційного;*
- *когнітивного;*
- *діяльнісного.*

Мотиваційний компонент характеризує інтерес та захопленість студентів вокально-естрадною діяльністю, націленість на пізнання естрадних традицій та співацьке самовдосконалення.

Мотиваційна сфера особистості це ядро, яке об'єднує систему мотивів і виражає сутність особистості. Мотиви вокально-естрадної діяльності студентів формуються на основі потреб та інтересів, що розвиваються як у ході навчання, так і в самій концертній діяльності.

Відповідно, *показниками мотиваційно-емоційного критерію* вважаємо:

- ступінь особистісної зацікавленості та інтерес до вокально-естрадного мистецтва;
- бажанням вивчати твори іноземною мовою у процесі вокально-естрадного навчання ;
- установка на актуалізацію творчих, артистичних можливостей.

Для діагностування рівнів сформованості **когнітивного компоненту** був розроблений пізнавально-інформаційний критерій, дав змогу виявити ступінь ерудиції студентів у галузі музичного мистецтва, зокрема вокально-естрадного. Діагностування за даним компонентом передбачало інформованість майбутніх вокалістів-виконавців з питань художніх напрямків та стилів вокально-естрадного мистецтва.

Діяльнісний компонент характеризувався за такими ознаками:

- наявність методично-практичних знань про співацький процес як художньо-фізіологічне явище;
- наявність педагогічних знань, умінь і навичок щодо формування співацької культури студентів естрадно-вокальної спеціальності;
- знання вокального матеріалу, науково-методичної літератури;
- володіння обсягом методичних прийомів, необхідних для їх творчого застосування на заняттях з естрадного вокалу.

Для впровадження **методики формування професійної** підготовки майбутніх вокалістів-виконавців нами було проведено педагогічне дослідження, яке тривало упродовж 2019-2020 н. р.

Дослідження включало **три етапи**:

- діагностично-аналітичний,
- формувально-діяльнісний,
- контрольно-узагальнюючий.

У дослідженні брали участь студенти четвертого курсів денного і заочного відділень відділення факультету мистецтв Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Обрання означених курсів було зумовлено логікою дослідження та залежністю від навчальних дисциплін за навчальним планом, наразі – лекційно-практичного курсу з «Методики постановки голосу» та «Естрадний спів».

Дослідницька робота проходила за участі 31 студента денного і заочного відділень. У формувально-діяльнісному дослідженні були задіяні 13 студентів денного відділення, які входили до досліджуваної групи, у подальшому – ДФ та 18 студентів заочного відділення, які входили до контрольної групи – ЗФ, які навчалися без введення пропонованої нами методики.

Визначення стану проблеми в практиці вищої музично-педагогічної освіти здійснювалося на діагностично-аналітичному етапі.

Отже, метою діагностично-аналітичного етапу дослідження було – виявлення стану проблеми в практиці закладу вищої музично-педагогічної

освіти, та сформованості стану професійної підготовки майбутніх вокалістів-виконавців.

Для досягнення поставленої мети нами окреслювалися **завдання**:

- обґрунтувати критеріальний апарат дослідження та рівні сформованості компонентів готовності майбутніх вокалістів- виконавців до вокальної діяльності;
- окреслити методи діагностики компонентів вокальної готовності майбутніх вокалістів- виконавців.
- визначити рівень сформованості готовності майбутніх вокалістів- виконавців до вокальної діяльності.

У формуванні критеріального апарату ми керувалися думкою, що для вимірювання ступеню сформованості та простеження динаміки формування готовності майбутніх вокалістів- виконавців.

До вокальної діяльності необхідно застосовувати **критерії**, які повинні відображати його сутністі стійкі характеристики.

Для їх визначення нами обрано 5 бальну систему оцінювання.

Високому рівню готовності майбутніх вокалістів- виконавців. до вокальної діяльності притаманно:

-відчуття постійної потреби майбутніх вокалістів- виконавців в опануванні основами вокального виконавства; спрямованість на пізнання засад вокальної педагогіки; ціннісне позитивне ставлення особистості до традицій ;

-здатність емоційно сприймати вокальне мистецтво; сформованість знань вокальних принципів знань з постановки голосу і вокальної методики;

-здатність застосовувати необхідні вокальні прийоми і методи у процесі власного вокального навчання; здатність технічно досконало та художньо виконувати вокальні твори з урахуванням їх жанрово-стильових особливостей;

-здатність навчати співу студентів.

Середньому рівню готовності майбутніх вокалістів- виконавців до професійної вокальної діяльності характерно: -

періодичне відчуття потреби майбутніх учителів музичного мистецтва в опануванні основами вокального виконавства;

- не постійна спрямованість на пізнання засад вокальної педагогіки;
- вибіркове ціннісне ставлення особистості до музичних традицій;
- часткова здатність емоційно сприймати вокальне мистецтво;
- достатній і посередній рівень знань вокальних принципів одеської вокальної школи та знань з постановки голосу і вокальної методики;
- часткова здатність застосовувати необхідні прийоми і методи одеської вокальної школи у процесі власного вокального навчання;
- часткова здатність технічно „досконало” та художньо виконувати вокальні твори з урахуванням їх жанрово-стильових особливостей;
- часткова здатність навчати співу студентів.

Низькому рівню готовності майбутніх вокалістів- виконавців до професійної вокальної діяльності відповідає:

- відсутність відчуття потреби майбутніх учителів музичного мистецтва в опануванні основами вокального виконавства;
- відсутність спрямованості на пізнання засад вокальної педагогіки;
- низький рівень здатності емоційно сприймати вокальне мистецтво;
- несформовані знання вокальних принципів та знань з постановки голосу і вокальної методики;
- низький рівень здатності застосовувати необхідні прийоми і методи вокального мистецтва у процесі власного вокального навчання;
- низький рівень здатності технічно досконало та художньо виконувати вокальні твори з урахуванням їх жанрово-стильових особливостей;
- низький рівень здатності навчати співу студентів.

Друге завдання діагностично-аналітичного етапу дослідження передбачає окреслення методів діагностики компонентів вокальної готовності майбутніх вокалістів- виконавців.

Щоб ***оцінити рівень сформованості компонентів*** структури готовності майбутніх учителів вокалістів виконавців до вокальної діяльності нами було ***запропоновано*** опитувальники, творчі тести, творчі завдання, використано

метод спостереження.

Для визначення *рівня сформованості готовності майбутніх вокалістів-виконавців до вокальної діяльності* нами було застосовано опитувальник (Додаток № 1), для виявлення ступеню потреби майбутніх вокалістів-виконавців в опануванні основами вокального виконавства, рівня їх спрямованості на пізнання засад вокальної педагогіки, ступеню ціннісного ставлення особистості до традицій вокального мистецтва;

Для *діагностування рівня сформованості емоційно-когнітивного компоненту* структури готовності майбутніх вокалістів-виконавців до вокальної діяльності застосовувався психологічний тест № 1 Люшера модифікований нами для виявлення здатності емоційно сприймати вокальне мистецтво, опитувальник № 2 (Додаток № 2), для визначення міри знань вокальних принципів одеської вокальної школи і міри знань з постановки голосу та вокальної методики;

Для виявлення *рівня сформованості вокально-технологічного компоненту* структури готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокальної діяльності нами застосовувалися творчі завдання для визначення здатності застосовувати необхідні прийоми і методи одеської вокальної школи у процесі власного вокального навчання, здатності технічно досконало та художньо виконувати вокальні твори з урахуванням їх жанрово-стильових особливостей та рівень здатності навчати співу учнів. У процесі застосування діагностичних методів ми спостерігали за діяльністю респондентів і засвідчували додатково результати діагностики.

Під час дослідно-аналітичного етапу дослідження ми визначили рівень сформованості готовності майбутніх вокалістів-виконавців до вокальної діяльності.

Розкриємо хід і результати діагностики.

Перевірка рівня сформованості потребово-аксіологічного компоненту структури готовності майбутніх вокалістів виконавців до вокальної діяльності проходила за потребово-ціннісним критерієм.

Для його діагностики нами було застосовано опитувальник № 1.

(Додаток № 1) № 1. Для виявлення потреби майбутніх вокалістів-виконавців в опануванні основами вокального виконавства, спрямованості на пізнання засад вокальної педагогіки, ціннісного ставлення особистості до вокальних традицій.

Таблиця 2.1.

**Рівень сформованості розвиненості професійного розвитку
естрадних вокалістів-виконавців у ЗВО культури і мистецтв**

Рівні Показники	Низький (%)	Середній (%)	Високий (%)
Перший	30,7	53,9	15,4
Другий	30,7	53,9	15,4
Третій	46,1	38,5	15,4
X	35,8	48,8	15,4

Подібні результати показали і студенти контрольної групи, що відображено *Таблиці 2.1.*

Таблиця 2.1.

**Рівень сформованості ступеня розвиненості професійного розвитку
естрадних вокалістів-виконавців у ЗВО культури і мистецтв
контрольної групи**

Рівні Показники	Низький (%)	Середній (%)	Високий (%)
Перший	33,3	50	16,7
Другий	38,9	44,4	16,7
Третій	38,9	50	11,1
X	37	48,2	14,8

З таблиць видно, що найбільшу групу становлять респонденти з середнім рівнем сформованості потребово-аксіологічного компоненту готовності до вокальної діяльності – 48,8% студентів досліджуваної групи і 48,2% студентів контрольної групи.

Досить значну кількість складають респонденти з низьким рівнем – 35,5% студентів досліджуваної групи і 37% студентів контрольної групи. На жаль, найменшу групу становлять респонденти з високим рівнем сформованості потребово-аксіологічного компоненту готовності до вокальної діяльності – 15,4% студентів досліджуваної групи і 14,8% студентів контрольної групи.

Перевірка рівня сформованості емоційно-когнітивного компоненту структури готовності майбутніх вокалістів- виконавців до вокальної професійної діяльності проходила за емоційно-пізнавальним критерієм.

Для його діагностики нами було застосовано структури готовності майбутніх учителів музичного вокалістів- виконавців до вокальної професійної діяльності, застосовувався психологічний тест № 1 Люшера,(Додаток № 3), модифікований нами для виявлення здатності емоційно сприймати вокальне мистецтво, а опитувальник № 2 (Додаток № 2), для визначення міри знань вокальних принципів і міри знань з постановки голосу та вокальної методики.

Результати опитування студентів дослідницької групи відображені в таблиці 2.3.

Результати опитування студентів контрольної групи відображено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.3.

Рівень сформованості емоційно-когнітивного компоненту готовності майбутніх вокалістів- виконавців дослідницької групи до вокальної діяльності

Рівні Показники	Низький (%)	Середній (%)	Високий (%)
Перший	30,7	53,9	15,4
Другий	46,1	46,2	7,7
Третій	46,1	46,2	7,7
X	40,9	48,8	10,3

Таблиця 2.4.

Рівень сформованості емоційно-когнітивного компоненту готовності майбутніх вокалістів- виконавців дослідницької групи до вокальної діяльності контрольної групи

Рівні Показники	Низький (%)	Середній (%)	Високий (%)
Перший	38,9	50	11,1
Другий	38,9	50	11,1
Третій	44,4	44,5	11,1
X	40,7	48,2	11,1

З таблиць видно, що найбільшу групу становлять респонденти з середнім рівнем сформованості емоційно-когнітивного компоненту готовності до вокальної діяльності – 48,8% студентів досліджуваної групи і 48,2% студентів контрольної групи. Значну кількість складають респонденти з низьким рівнем – 40,9% студентів досліджуваної групи і 40,7% студентів

контрольної групи.

Найменшу групу становлять респонденти з високим рівнем сформованості емоційно-когнітивного компоненту готовності до 55 вокальної діяльності – 10,3% студентів досліджуваної групи і 11,1% студентів контрольної групи.

Перевірка рівня сформованості вокально-технологічного компоненту структури готовності майбутніх вокалістів-виконавців допрофесійної вокальної діяльності проходила із застосуванням творчих завдань, які призначені для визначення здатності застосовувати необхідні прийоми і методи у процесі власного вокального навчання, здатності технічно досконало та художньо виконувати вокальні твори з урахуванням їх жанрово-стильових особливостей та рівень здатності навчати співу студентів.

1. У процесі виконання вокальних вправ, творів застосовувати метод кантиленного вертикального звучання, досягнення максимального резонування, заокруглення в співі перехідних нот, чіткості вимови із врахуванням правил вокальної орфоєпії мови, на якій виконується твір.

2. Поєднувати технічну і художню досконалість у виконанні вокальних творів з урахуванням їх жанрово-стильових особливостей.

3. Показати фрагмент уроку з вокального класу із застосуванням різноманітних вокальних методів і прийомів.

Оцінювання результатів здійснювалося за 5-ти бальною системою. Результати опитування студентів дослідницької групи відображені в таблиці 2.5. Результати опитування студентів контрольної групи відображено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.5.

**Рівень сформованості вокально-технологічного компоненту
готовності майбутніх вокалістів-виконавців (дослідницька група)**

Рівні Показники	Низький (%)	Середній (%)	Високий (%)
Перший	38,4	38,5	23,1
Другий	30,7	46,2	23,1
Третій	38,4	38,5	23,1
X	28,8	41,1	23,1

Таблиця 2.6.

**Рівень сформованості вокально-технологічного компоненту готовності
вокалістів-виконавців контрольної групи до вокальної діяльності**

Рівні Показники	Низький (%)	Середній (%)	Високий (%)
Перший	27,8	50	22,2
Другий	22,5	50	27,8
Третій	33,3	44,5	22,2
X	27,7	48,2	24,1

З таблиць видно, що найбільшу групу становлять респонденти з середнім рівнем сформованості вокально-технологічного компоненту готовності до вокальної діяльності – 41,1% студентів досліджуваної групи і 48,2% студентів контрольної групи. Значну кількість складають респонденти з низьким рівнем – 28,8% студентів досліджуваної групи і 27,7% студентів контрольної групи.

Найменшу групу становлять респонденти з високим рівнем сформованості вокально-технологічного компоненту готовності до вокальної діяльності – 23,1% студентів досліджуваної групи і 24,1% студентів контрольної групи. За результатами визначення рівня сформованості окремо кожного компоненту готовності майбутніх вокалістів-виконавців дослідницької групи до вокальної діяльності виявимо, у цілому, рівень сформованості означеної готовності студентів дослідницької і контрольної груп, що відображено в таблиці 2.7. і таблиці 2.8.

Таблиця 2.7.

Рівень сформованості готовності майбутніх вокалістів виконавців до вокальної діяльності

Рівні Показники	Низький (%)	Середній (%)	Високий (%)
Потребовоаксіологічний	35,8	48,8	15,4
Емоційнокогнітивний	40,9	48,8	10,3
Вокальнотехнологічний	28,8	41,1	23,1
X	35,2	46,2	18,6

Таблиця показує, що найбільшу групу становлять респонденти з середнім рівнем сформованої готовності до вокальної діяльності – 46,2%.

Досить велику групу складають студенти з низьким рівнем сформованої готовності до вокальної діяльності – 35,2%.

Найменша група – це майбутні вокалісти-виконавці, які мають високий рівень готовності до вокальної діяльності – 18,6%.

Таблиця 2.8.

**Рівень сформованості готовності майбутніх вокалістів- виконавців
до вокальної діяльності (контрольної групи)**

Рівні Показники	Низький (%)	Середній (%)	Високий (%)
Потребовоаксіологічний	37	48,2	14,8
Емоційнокогнітивний	40,7	48,2	11,1
Вокальнотехнологічний	27,7	48,2	24,1
X	35	48,2	16,7

За таблицею найбільшу групу становлять респонденти з середнім рівнем сформованої готовності до вокальної діяльності – 48,2%.

Значну групу складають студенти з низьким рівнем сформованої готовності до вокальної діяльності – 35,1%.

У найменшу групу входять майбутні вчителі музичного мистецтва, які мають високий рівень готовності до вокальної діяльності – 16,7%.

Результати спостереження підтвердили дані, які ми отримали в процесі застосування дослідницьких методів. Разом з тим, спостереження показало значну зацікавленість студентів у можливості опанувати творчим досвідом з вокально- фахової підготовки і підвищити свій рівень готовності до вокальної діяльності.

Отже, виявлення стану проблеми фахової підготовки майбутніх вокалістів- виконавців в практиці ЗВО дало змогу з'ясувати, застосування дослідницьких методів, як: опитування, тести, творчі завдання, спостереження, – дало змогу дійти висновку, що більшість респондентів мають середній рівень сформованої готовності до вокальної діяльності – 46,2% студентів дослідницької групи і 48,2% студентів контрольної групи.

Другу за кількістю складає група респондентів із низьким рівнем сформованості означеної готовності – 35,2% і 35,1% – відповідно.

І в третю, найменшу, групу входять респонденти, що мають високі показники готовності до вокальної діяльності – 18,6% студентів діагностичної групи і 16,7% студентів контрольної групи.

Респонденти відмічали, що є необхідним вивчення навчального матеріалу, який буде презентувати такий досвід. Мета і завдання діагностувально-аналітичного етапу дослідження були виконані. Тож, вивчення теоретичного досвіду з означеної проблеми і виявлення стану проблеми в практиці ЗВО підтвердили необхідність упровадження методики вокально- професійної підготовки майбутніх вокалістів- виконавців.

1.2 Педагогічні умови професійної підготовки естрадних вокалістів-виконавців у ЗВО культури і мистецтв

Для забезпечення ефективності використання вокального мистецтва у професійній підготовці майбутнього вокаліста-виконавця необхідно створити умови, що сприяють формуванню вокальної майстерності, яка забезпечує високий рівень застосування співочого голосу при виконанні вокальних творів; донесення змісту і художнього образу вокальних композицій; розуміння стильових особливостей різножанрових творів.

Специфічність професійної підготовки майбутнього вокаліста-виконавця передбачає створення таких педагогічних умов, які забезпечили б ефективність використання вокального мистецтва в навчальному процесі, як для вокальної підготовки студента, так і для його культурних і духовних орієнтацій та особистісного розвитку.

Проблема вокально-методичної підготовки майбутніх вокалістів-виконавців залишається актуальною на сучасному етапі розвитку ЗВО та вимагає подальшого ґрунтовного вивчення.

Ми поставили собі за мету виявити педагогічні умови професійної

підготовки естрадних вокалістів-виконавців у ЗВО культури і мистецтв вокально-методичної підготовки студентів музично-педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Вона має відбуватися у процесі тісної взаємодії індивідуального вокального розвитку студента під час занять вокалом та під час засвоєння ґрунтовної науково-методичної бази знань у галузі вокальної педагогіки, які студент одержує в процесі вивчення дисциплін «Методика викладання вокалу», «Музична педагогіка».

Педагогічними умовами успішного формування вокальної готовності майбутнього вокаліста-виконавця ми визначили:

- 1) систематизацію теоретичного матеріалу з основ вокальної педагогіки;
- 2) диференційований підхід до навчання співу з урахуванням базової вокальної підготовки студентів та їхніх індивідуальних здібностей;
- 3) практично-методичну спрямованість спеціальних навчальних дисциплін.

Отж, перейдемо до розгляду кожної з визначених умов.

Процес фахової підготовки сучасного вокаліста-виконавця, це складний конгломерат, який включає, в себе, як безпосередньо практичну так і теоретичну основу, яка повинна подаватися студентам з урахуванням систематизації основ вокальної педагогіки. Тобто всі знання які студент отримує під час навчання повинні подаватися в чіткій та логічній послідовності, з поступовим освоєнням нових вмінь та навичок. В разі не систематичної подачі теоретичної основи в підсвідомості студента не виникне правильних зв'язків з основ вокальної педагогіки, та стане однією з проблем для його подальшої практичної діяльності, яка в певній мірі і буде спиратися саме на теоретичну основу.

Спеціалізація естрадний спів, включає в себе цілий ряд дисциплін, в процесі вивчення та освоєння яких безпосередньо і відбувається професійне становлення майбутнього вокаліста- виконавця. Однією з найважливіших дисциплін, що допомагає в професійному становленні майбутнього

вокаліста- виконавця, є саме дисципліна «Постановка голосу». Саме в процесі її вивчення вокаліст- виконавець здобуває відповідні навички, оволодіває різноманітними прийомами та техніками, які безпосередньо впливають на рівень його професійної підготовки. Проте в процесі вивчення даної дисципліни педагогом неодмінно повинен здійснюватися диференційований підхід до навчання співу з урахуванням базової вокальної підготовки студентів та їхніх індивідуальних здібностей. Тобто педагог повинен чинити індивідуальний підхід до кожного студента, відповідно його фізіологічних або практичних потреб.

Неможливо одинаково навчати двох студентів навичкам оволодіння свого голосу, при цьому спираючись та один і той же методичний прийом, адже до кожного він буде діяти по-різному. Теж саме стосується і однієї з не менш важливих умов для професійного зростання вокаліста- виконавця, а саме, підбору репертуару, його потрібно добирати також диференційовано, спираючись знову ж таки на вокальні можливості студента та його смаки.

Після знайомства з теоретичними засадами, які відповідають фаховим напрямкам вокаліст- виконавець переходить безпосередньо до практично-методичної роботи. Тобто тепер він може втілити отримані знання, уміння та навички на практичній діяльності, яка є головною передумовою становлення його, як професійного виконавця, адже саме в під час практичних занять студент сам вчиться правильно- володіти своїм голосом, приміняє до нього різноманітні прийоми, з якими він вже познайомився раніше, та освоює нові в процесі практичної діяльності тим самим здобуває свою власну ні накого не схожу манеру виконання, на, що власне в кінцевому результаті і націлена така дисципліна, як «Постановка голосу», яка є однією з профільюючих дисциплін, що вивчається впродовж усього терміну навчання у навчальному закладі.

Професійне становлення майбутнього викладача вокалу включає розвиток його фахових умінь, у тому числі вокальну та вокально-методичну підготовку. Процес підготовки майбутніх вокалістів- виконавців до вокально-педагогічної діяльності вимагає чіткого усвідомлення значення впливу особистості вокаліста- виконавця, його педагогічної компетентності та

рівня професійної підготовленості на формування музичної культури його вихованців.

Оволодіння майбутніми педагогами-музикантами науково-теоретичними знаннями з педагогіки вокалу дозволяє зробити процес засвоєнням ними вокальних умінь та навичок усвідомленим.

Центральне місце у процесі вокально-методичної підготовки студентів музичнопедагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів займає дисципліна «Методи викладання вокалу».

Методика розвитку співацького голосу, будучи складовою частиною музичної педагогіки, вивчає закономірності, принципи, зміст, форми і методи передачі педагогом та засвоєння студентом досвіду вокальної діяльності, виявляє методологічні засади цього процесу, забезпечує належний рівень фахової підготовки вокалістів-виконавців.

Завданням педагога під час вокальної підготовки студентів на музично-педагогічних факультетах є формування активного вокального слуху, як невід'ємного компоненту успішного вокального розвитку та вокально-методичної підготовки.

Викладач вокалу має добре орієнтуватися у сучасному культурному просторі, бути ознайомленим із новими тенденціями у розвитку культури та мистецтва, реагувати на нові культурні запити своїх студентів.

Сучасний медіапростір пропонує студентам широкий вибір музичного репертуару для ознайомлення. З огляду на це викладач має вчити студентів обирати для прослуховування кращі зразки професійного виконання музичних творів, відкидати неякісний музичний матеріал, який не має жодної культурно-естетичної цінності, а часто може негативно впливати на культурний розвиток студентів. Адже їхні музичні смаки формуються під впливом різних напрямків та течій сучасного музичного мистецтва. Аби відповідати запитам суспільства та культури в теперішніх умовах сьогодення майбутній вокаліст, виконавець, педагог має володіти методикою постановки співацького голосу у різних манерах співу. Урахування інтересів студентів у виборі музичних творів для позаурочного виконання є важливим

фактором формування у них мотивації до вокально-хорової діяльності.

Викладач вокалу має вміти адекватно оцінювати вокальний потенціал студентів, схильність співати у певній манері виконання. У процесі добору вокально-хорового репертуару важливим є врахування вікових фізіологічних та психологічних особливостей розвитку студентів, рівня сформованості їх емоційної компетентності.

Проблема володіння майбутніми викладачами вокалу методикою постановки співацьких голосів студентів у різних манерах співу далека від свого вирішення.

Зазвичай педагог займається розвитком співацьких умінь та навичок студентів у тій манері співу, якою володіє він особисто.

Наприклад, приналежність співацького голосу педагога до естрадної манери співу у більшості випадків унеможливорює ефективне забезпечення ним процесу співацького розвитку студентів у академічній манері співу. Відсутність ґрунтовної бази науково-методичних знань у галузі вокальної педагогіки, методики викладання вокалу та дотичних галузей наук, практичного досвіду роботи з виконавцями у різних манерах співу та дитячими вокально-хоровими колективами не дозволяє викладачу вокалу ефективно забезпечувати навчально-виховний процес на своїх заняттях та в позаурочний час.

Педагог-вокаліст має враховувати специфіку педагогічного спрямування вокальної підготовки студентів вищих навчальних закладів студентів музично-педагогічних спеціальностей та включати в їх репертуар твори різних жанрів вокальної музики.

Студент не повинен виконувати твори у різних манерах співу, але має бути ознайомленим із стилістично-виконавськими прийомами специфічними для їх виконання. Засвоюючи загальні принципи вокальної педагогіки студенти повинні знати особливості манери вокалізації естрадних співаків, виконавців у народній манері співу, усвідомлювати фізіологічні механізми звуковидобування виконавця.

Важливим моментом є вивчення особливостей імпедансу вокалістів у

різних манерах співу, усвідомленням того, що найбільшим він є у виконавців у академічній манері, що дозволяє раціонально використовувати власний голосовий апарат, формувати необхідні захисні механізми при великому вокальному навантаженні. Також потрібно враховувати суттєві відмінності у роботі резонаторів у співі, регістрову будову співацьких голосів, яка різниться у представників різних співацьких манер.

Студенти мають знати, що естрадна музика та виконання народного пісенного репертуару допускає широку імпровізаційну свободу виконавця, тоді як академічна манера виконання є більш стриманою. Важливим чинником ефективної вокально-методичної підготовки студентів є формування стійкої педагогічної спрямованості їх навчальної діяльності, орієнтування на майбутню професію.

Націленість студента на подальшу педагогічну діяльність сприяє ефективній організації його навчального процесу, свідомого вибудовування плану набуття та вдосконалення власних професійних умінь, виокремлення пріоритетних напрямів самоосвіти. .

Важливим компонентом методичної підготовленості майбутніх фахівців є володіння знаннями психолого-педагогічних особливостей розвитку особистості дитини у різні вікові періоди та специфіку фізіології загального розвитку організму дитини та її голосового апарату.

Також не менш важливими ***завданнями процесу формування професійної підготовки майбутніх артистів-вокалістів в ЗВО є:***

- моделювання індивідуальних учбових програм студентів, які базуються на принципах розвиваючого навчання , з використанням методів проблемного навчання з врахуванням індивідуальних особливостей з метою вдосконалення виконавських, педагогічних і науково- дослідницьких навичках вокаліста;
- створення творчих лабораторій по проблемах вокальної педагогіки;
- формування репертуару на принципах подальшого розвитку;
- розширення ресурсів практично- орієнтувального навчання;
- використання технологій соціально-культурної діяльності в процесі

формування естетичної культури майбутнього вокаліста-виконавця.

Отже, спираючись на дані **педагогічні умови** формування професійної підготовки майбутніх вокалістів-виконавців, ми ставимо перед собою завдання знайти **шляхи їх реалізації** в ЗВО, а саме:

- для кожної фахової спеціалізації потрібно підбирати такий навчальний план, який був би на правлений на розвиток знань умінь та навичок, студентів, відповідно їхньої спеціалізації, а також обов'язково включав в себе ряд дисциплін фахового спрямування: «Постановка, голосу», «Методика викладання співу в ВНЗ», «Вокальний ансамбль».

- студенти неодмінно повинні займатися самоосвітою в питаннях власної фахової підготовки, яка включатиме в себе не лише науково-методичну роботу(написання публікацій наукових робіт фахового спрямування), а також і доповнюватися власне практичною діяльністю (відвідання та участь в різноманітних масово- культурних заходах на рівні ЗВО та поза його межами).

- одним з головних завдань педагога, який чинить вплив на розвиток майбутнього вокаліста – виконавця, є формування його репертуару, на принципах подальшого розвитку, тобто, для роботи зі студентом педагог вибирає, не лише ті твори , які з самого початку гареновдаються студенту, але й ті над яким потрібно « працювати», це дає змогу, викладачу вокалу розширювати знання студента про музичо- виконавське мистецтво в усіх його аспектах.

- у час новітніх технологій не можливо уявити навчання студента без впровадження ІКТ. Тому на сьогоднішній день, одним з пріоритетних завдань ЗВО, є творення належних умов для впровадження в навчально- виховний процес студентів засобів ІКТ, через які вони зможуть глибше знайомитися зі своєю спеціалізацією, доповнювати свою фахову підготовку в практичній діяльності.

1.3 Методичне забезпечення професійної підготовки естрадних вокалістів-виконавців у закладі вищої освіти культури і мистецтв

В умовах демократичного розвитку нашої країни питання формування нової генерації культурно освіченої та духовно розвиненої студентської молоді набувають особливої актуальності. Тому реформування сучасної мистецької освіти спрямоване на оновлення змісту й упровадження інноваційних технологій організації навчання студентів, які забезпечать формування високого рівня професійної компетентності майбутнього педагога, удосконалення його методичної підготовки, одним із провідних компонентів якої є формування вокально-методичної компетентності сучасного вокаліста- виконавця.

Взаємодія вокального і методичного компонентів процесу підготовки майбутніх фахівців музично-педагогічного профілю спрямована на здобуття студентами знань та практичного досвіду співацької та викладацької діяльності.

Майбутній повинен вокаліст-виконавець повинен свідомо оволодіти процесом голосоутворення, сформувати вміння обирати й застосовувати потрібні методи, прийоми і способи удосконалення власного співу та користуватися ними в процесі вокального розвитку своїх студентів.

Успішність вокально-методичної підготовки майбутнього вокаліста-виконавця залежить від гармонійного поєднання вокально-теоретичних знань з педагогічними. Формування певних педагогічних здібностей та вмінь передавати свої знання і досвід вихованцям сприяє підвищенню професійної майстерності педагога, яка формується в таких педагогічних умовах: володіння основами мистецької педагогіки; посилення світоглядної, методологічної і загальнонаукової підготовки; уміння аналізувати педагогічний досвід, на основі чого виокремлюються ефективні форми і методи роботи; достатнього рівня особистісної культури і професійної компетентності, володіння навичками спілкування.

Вивчаючи питання музично-теоретичної, вокальної та методичної підготовки студентів розглядають музичне мистецтво, як складову педагогічного процесу, доводять, що результативність педагогічного впливу педагога на формування духовних цінностей підростаючого покоління залежить від професійних якостей педагога, рівня його фахової культури.

Сутність професійної діяльності фахівців музично-педагогічного профілю передбачає проектування і використання такої методики навчання співу, яка забезпечує формування співацьких можливостей і здібностей викладачів естрадного мистецтва, готує їх до майбутньої вокальної роботи зі студентами.

У науково-педагогічній практиці сьогодні вивчаються проблеми вокального навчання фахівців, розробляється методика сольного та ансамблевого співу, досліджуються новітні технології співацької діяльності та питання формування психологічних якостей вокалістів. Основними принципами, які вирішують музично-педагогічні завдання вокального навчання, ми вважаємо гармонійний розвиток музично-творчих здібностей студентів-вокалістів у процесі розвитку загальної вокальної культури, всебічний розвиток індивідуальних якостей вокалістів, їх самостійності та творчої активності.

Вокальна підготовка майбутніх вокалістів-виконавців спрямована на виховання високих духовних художньо-естетичних потреб особистості студента, формування компетентності студентів у процесі співацької діяльності та виховання відповідального і свідомого ставлення до обраної професії.

Вокальне навчання є однією з основних виконавських та практичних дисциплін фахового циклу у процесі підготовки майбутніх вокалістів-виконавців.

Вокальна підготовка спрямована на пристосування голосового апарату студентів до професійного співу. Цей процес ґрунтується на формуванні стійких вокальних умінь і навичок, які формуються на основі оволодіння механізмами «постановки голосу».

Серед основних характеристик голосоутворення майбутнього вокалістів-виконавців є:

- акустичні – висота звуку, чистота інтонації, сила звуку, висока співацька форманта, вібрато, імпеданс;
- фізіологічні – співацьке дихання, атака та опора звуку, вокальна моторика;
- орфоепічні – чіткість дикції, округлість та прикритість звуку, навички з вокальної орфоепії;
- психологічні – усвідомлене керування процесом власного голосоутворення і звуковедення.

Зміст формування вокальної компетентності майбутніх вокалістів-виконавців повинен реалізовувати наступні ***завдання***:

- виховання морально-естетичних відчуттів і переконань, музичних смаків і потреб особистості майбутнього вчителя;
- засвоєння знань, умінь та навичок вокального мистецтва;
- розвиток музично-творчих здібностей, які визначають успіх співацької діяльності.

Вокально-методична підготовка майбутнього вокаліста-виконавця забезпечує знання і практичний досвід спеціальної виконавської діяльності, тренуваності і витривалості голосового апарата, формує вміння передавати ці знання учням, володіти методикою вокального навчання. В умовах професійної освіти вокальна підготовка розглядається, як структурна складова фахової компетенції педагога-музиканта, і здійснюється в результаті системного підходу. Такий підхід забезпечує *високий рівень вокальної підготовки фахівців* у різних аспектах:

- наявність наукових знань про співацький процес як художньофізіологічне явище;
- індивідуальна вокально-виконавська майстерність;
- педагогічні знання, вміння і навички формування співацької культури студентів;

- знання вокально-педагогічного матеріалу, науково-методичної літератури;
- сформованість вокальної культури;
- розуміння змісту вокального навчання (теоретичного, виконавського та методичного);
- володіння обсягом методичних прийомів, які необхідні для творчого використання на заняттях з постановки голосу.

Аналіз досвіду викладання основних професійно орієнтованих дисциплін доводить необхідність розробки і впровадження у навчальний процес вузівської підготовки майбутнього вчителя музики такої методичної системи вокальної підготовки, яка б забезпечувала повноцінне усвідомлення теоретичних основ вокальної педагогіки і технології постановки голосу, використовувала диференційований підхід до навчання студентів співу з різними особистісними задатками та базовою підготовкою, давала змогу освоювати методичні прийоми коригування роботи органів утворення голосу школярів.

На початковому етапі формування вокальних навичок студентів (перший – другий курси) необхідно забезпечити певну адаптацію студентів у налагодженні рефлексивних зв'язків системи утворення голосу співака, його психологічної готовності до співу в цілому. На даному етапі музичного розвитку особистості музика виступає сферою вираження почуттів, образів, настрою. Засвоєння музичної мови формує більш узагальнене ставлення особистості до музики.

Наступний етап підготовки спрямований на професійну підготовку педагога-музиканта, формування співацької культури студентів, яка ґрунтується на основних дидактичних методах та диференційованій вокально-методичній роботі викладача зі студентами.

Важливим на цьому етапі є використання навчально-теоретичного матеріалу з основ вокальної педагогіки, спрямованої на ґрунтовне освоєння вокального мистецтва через складну інтегративну функцію мислення студента.

Послідовне викладення теоретичного матеріалу забезпечує практичне засвоєння вокальнотехнічних навичок, сприяє раціональному підходу до співу при рефлексорній узгодженості роботи голосоутворюючих органів виконавця як свідомо керованого процесу нагромадження спеціальних знань і умінь.

Процес навчання співу – це взаємодія студента, у якого в процесі оволодіння вокальною компетентністю формуються особистісні якості, і викладача, який користується у своїй діяльності метою музичного розвитку й виховання.

Процес керування вокальною діяльністю ґрунтується на природі вокального сприйняття і відбувається в такій послідовності: – сприйняття еталона співацького звучання; – формування вокально-слухових уявлень; – відтворення голосом уявленого звуку; – оцінне ставлення до якості виконаного звуку; – раціональне сприйняття якісних характеристик звучання голосу і способу звукоутворення; – повторне відтворення звучання голосу на основі набутих знань; – творче виконання поставленого завдання

У студентів 3-4 курсів виникають естетичні знання й особисте ставлення до музики. Особливістю вокальної підготовки студентів є те, що співацька діяльність майбутнього вокалістів-виконавців на розвитку його музично-творчих професійних здібностей.

Вокальні здібності існують у постійному процесі розвитку. Лише завдяки постійним вокально-технічним вправам, пов'язаним із систематичними заняттями співом, студенти розвивають та удосконалюють свої музично-творчі здібності. Спираючись на наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних учених (Л. Дмитрієв, В. Морозов, Р. Юссон, Ю. Юцевич), у практиці вищої школи використовуємо такі **методи співацького навчання:**

– методи, які формують м'язові установки або рухи (форма рота, положення гортані, особливості артикуляції та дикції, дихальні установки та рухи);

- методи, які впливають на тембр голосу на основі зміни забарвлення голосних (фонетичні методи, які призводять до зміни імпедансу);
- методи фіксації внутрішніх відчуттів (формують вокальну техніку із сильним, проміжним або слабким імпедансом);
- методи використання внутрішніх волевих наказів та емоційних станів (призводить до перебудови голосового апарату і виникнення необхідного забарвлення звуку);
- методи слухових впливів (установлення та посилення зворотних зв'язків між органом слуху і гортанню) .

Використовуючи групу фонетичних методів, які ґрунтуються на залежності і відповідності забарвлення голосних і властивостей гортані, ми забезпечуємо зміну забарвлення та акустичні якості звуку. Зважаючи на те що голосні звуки мають притаманні їм глоткові та ротові форманти, які відрізняються одна від одної за висотним положенням, у вокальній педагогіці існує декілька способів добору голосних з метою їх нейтралізації. Звучання основного голосного складається з його вимови, яка доповнюється уявним звучанням першого додаткового голосного, що прагне перейти в другий додатковий голосний, і завершується звучанням резонаторного голосного. Формування потрібної вокальної техніки здійснюється за допомогою фіксації та запам'ятовування тих або інших відчуттів.

У вокальній педагогіці слід застосувати уявне відчуття подачі звуку. Засвоєння методів, які ґрунтуються на сприйнятті та оцінці внутрішніх відчуттів, дозволяє здійснювати контроль за вокальною технікою, сприяє її вдосконаленню та розвитку вокального слуху.

До педагогічних факторів, які забезпечують високий рівень вокальної готовності майбутнього фахівця, ми відносимо біофізичні, психологічні, мистецтвознавчі та організаційні. Серед них основними ми вважаємо біофізичні: дихання, робота гортані, опора голосу, атака звуку, реєстрова будова голосу, імпеданс, вокальний слух.

Для вивчення й опрацювання техніки вокалу студентам пропонуються правила співацького дихання. Вони усвідомлюють, що залежно від змісту та

характеру твору, що виконується, співак використовує різні типи дихання, а необхідний характер звуку будується на тісному зв'язку співацького звуку і дихання.

Під час виконання вокальних вправ студенти звертають увагу на те, що особливість дихання залежить від художнього образу. Вокально-технічне тренування є основним шляхом оволодіння механізмом вдиху і видиху, що є підґрунтям для якісного виконання вокальних творів будь-якої складності.

Методична підготовка студентів музично-педагогічних факультетів розглядається, як навчальний процес, що забезпечує оволодіння ними упорядкованими способами взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів, спрямовану на музичне навчання й виховання школярів. Методична підготовка передбачає усвідомлення студентами ролі співу в системі життєдіяльності, загальнокультурного і музичного розвитку особистості, а також вироблення у майбутніх учителів умінь застосовувати методи й організаційні форми, адекватні завданням вокального навчання студентів. Засвоєння класичної вокально-музичної спадщини, що є підґрунтям оцінювання творів вокального мистецтва, узагальнення музичних знань сприяє формуванню вокальної культури студента і є, на нашу думку, основою формування вокальної компетентності майбутнього вчителя музики, його відношення до музичного мистецтва й життєвої позиції особистості у світі музики в цілому.

Отже, оскільки сучаність потребує фахівця нового формату, здатного здійснювати не тільки навчальну, а й позанавчальну діяльність з вільним використанням сучасних методів навчання та освітньо-інформаційних технологій вивчення основ вокального виконавства майбутніми вчителями музичного мистецтва повинна стати дійсною потребою розвитку сучасної музично-педагогічної системи, яка переходить від епізодичної присутності сучасного вокального мистецтва в школі до системного моделювання його освітньої і виховної функції. Перспективним, на нашу думку, є оволодіння сучасними вокальними прийомами, стилістикою, що об'єднує академічну та естрадну манеру співу.

На нашу думку, це повинно забезпечити якісну підготовку високопрофесійних майбутніх вчителів музичного мистецтва, які мають формувати морально-естетичні почуття і переконання, музичні смаки і запити наступного покоління українців. У процесі удосконалення вокальної майстерності доречним буде застосування не лише традиційних методів навчання, що включають інтеракцію між викладачем, концертмейстером та виконавцем, але й залучення відеокурсів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Вокальну підготовку студентів музично-педагогічних факультетів ми розглядаємо як процес, спрямований на максимальний розвиток у майбутнього вокаліста-виконавця глибокого розуміння змісту музичних образів та втілення їх у співацько-виконавській формі високого рівня.

Формування вокально-технічних навичок студентів потребує впровадження в навчальний процес вищої школи сучасних методів та прийомів навчання. Особливого значення при цьому надається актуалізації не тільки формуванню власної вокальної компетентності, але й усвідомленню студентами теоретичних засад вокального розвитку.

Багатоаспектність підходів до підготовки музично-педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах та недостатність розробки методичної системи їх вокальної підготовки потребують подальшого дослідження в аспекті професійного становлення майбутнього вокаліста- виконавця.

ВИСНОВКИ

Проведення даного магістерського дослідження передбачало виконання наступних завдань та отримання наведених нижче результатів.

1. У процесі проведення магістерського дослідження був здійснений **аналіз науково-методичних джерел** та охарактеризовано основне поняття дослідження **«професійна підготовка вокаліста»**. У контексті особливостей професійної підготовки естрадних вокалістів у ЗВО культури і мистецтв, було виділено загально-педагогічні та вокально-виконавські аспекти досліджуваного феномену. Це дало змогу дійти висновку, що процес професійної підготовки вокалістів-виконавців. Зокрема, проблема підготовки естрадних вокалістів-виконавців цікавить багату кількість науковців, педагогів з мистецької педагогіки, вокалістів-практиків. Цей факт підтверджує актуальність обраної теми і значущість проблеми дослідження у мистецькому середовищі. **Поняття «професійна підготовка вокаліста»** нами визначено як складний, багатогранний процес, який потребує впровадження й реалізації методологічного підходу, який забезпечує інтеграцію мистецьких знань у систему фахової підготовки студентів і спрямований на відшліфування їх умінь виконавської майстерності та на оволодіння ними практичними знаннями, уміннями та навичками.

2. У ході дослідної роботи було визначено **сутність і зміст процесу фахової підготовки** студентів-вокалістів у вищому закладі культури і мистецтв. Було конкретизовано суперечності нового етапу розвитку професійної системи музичної освіти і виявлено низку протиріч, які сьогодні постають на порядку реформування вокальної школи. Їх ми уклали по декількох напрямках:

- 1) концептуальні підходи до виховання та освіти естрадних вокалістів-виконавців;
- 2) зміст навчально-виховного процесу у галузі естрадного співочого

мистецтва;

3) форми і методи повсякденної вокально-педагогічної роботи.

Дослідження процесу формування різних аспектів професійної майстерності естрадних вокалістів-виконавців дозволило відзначити *важливість педагогічного супроводу* їх виконавської діяльності на етапі навчання в ЗВО культури і мистецтв.

Було з'ясовано, що *виконавська діяльність* виступає у процесі професійної підготовки вокаліста-виконавця у ролі *особливої художньої, естетичної цінності*, бо у продукті такої діяльності в специфічній формі закріплюється складний процес створення нового, незвичайного, що і є саме по собі творчість.

Принцип послідовності на рівні початкової, середньої та вищої ланок системи професійної вокально-естрадної освіти сьогодні стає нормою, що забезпечує ефективність навчально-виховного процесу естрадних вокалістів-виконавців.

3. Проведення дослідження дозволило охарактеризувати ***сучасний стан професійної підготовки естрадних вокалістів*** у закладах вищої освіти культури і мистецтв. Було конкретизовано особливості професійного навчання студентів-вокалістів естрадної спеціальності, які складаються вимогами постійної організаційної, педагогічної, методологічної і технологічної цілеспрямованості всього навчально-виховного процесу у ЗВО культури і мистецтв. Вони вимагають від викладача наукового пошуку, удосконалення та впровадження у педагогічну практику навчання та виховання у естрадних вокалістів-виконавців сучасних досягнень педагогічної науки, вокальної педагогіки, методології, передових технологій, національного та світового досвіду. Тільки при такому підході викладач мистецького ЗВО зможе в повній мірі на кожному етапі навчання студентів виконати головну педагогічну функцію і мету – навчити майбутнього естрадного вокаліста-виконавця високому професіоналізму, любові до професії, покликання до творчості, задоволення результатами своєї професійної діяльності та намагання постійно удосконалювати свій

особистий творчий досвід. Ми з'ясували, що виконання такої цілеспрямованої творчої мети, програми навчання і виконання її у повній мірі залежить від високого рівня професіоналізму викладача, професіоналізації самого змісту навчання та виховання студентів-вокалістів, постійний науково-педагогічний аналіз і контроль за результатами і рівнем досягнутого. Кінцевою метою всього навчально-виховного процесу у ЗВО сфери культури і мистецтв є досягнення високого рівня, професіоналізації естрадного вокаліста-виконавця, різнобічне знання і впровадження у виконавську практичну діяльність нових удосконалюючих мистецьких технологій для задоволення результатами своєї професійної діяльності.

4. У процесі експериментальної роботи було **продіагностовано рівні сформованості професійної культури студентів-вокалістів** у закладах вищої освіти культури і мистецтв. У ході констатувальної діагностики були визначили критерії та показники, які було розроблено відповідно до змісту **структурних компонентів** досліджуваного феномену (- мотиваційного; - когнітивного; - діяльнісного), які оцінювалися за 5 бальною шкалою, та відповідали певним **рівням** (високому, достатньому та низькому).

Критеріями діагностики стали :

- інтерес та захопленість студентів вокально-естрадною діяльністю, націленість на пізнання естрадних традицій та співацьке самовдосконалення;
- ступінь ерудиції студентів у галузі музичного мистецтва, зокрема вокально-естрадного;
- володіння обсягом методичних прийомів щодо їх творчого використання на заняттях з естрадного вокалу.

5. Дослідна робота дозволила визначити **педагогічні умови** професійної підготовки естрадних вокалістів-виконавців у ЗВО культури і мистецтв. Ними стали:

- участь студента-вокаліста у систематизації теоретичного матеріалу з основ вокальної педагогіки та естрадного мистецтва;
- диференційований підхід до навчання співу з урахуванням базової вокальної підготовки студентів та їхніх індивідуальних здібностей;

- практично-методична спрямованість фахових навчальних дисциплін з урахуванням індивідуальної підготовки та вокальних здібностей майбутніх естрадних вокалістів-виконавців.

У завершальному етапі здійснення експериментальної роботи нами було визначено **методичне забезпечення** професійної підготовки естрадних вокалістів-виконавців у ЗВО культури і мистецтв. Його складовими стали:

- забезпечення естрадних вокалістів-виконавців науковими знаннями щодо постановки та формування співацького голосу у контексті фізіології процесу;

- сприяння педагога у набутті мистецько-педагогічних знань з естрадного мистецтва, виконавських умінь та навичок у процесі формування професійної орієнтації студентів;

- формування у естрадних вокалістів-виконавців теоретичної обізнаності з вокальної педагогіки та практичне засвоєння методичних аспектів у практиці їх професійної підготовки;

- опанування та ґрунтовне засвоєння естрадними вокалістами-виконавцями професійних методів і прийомів, які складають фундаментальну основу для методично-вірного планування та здійснення їх успішної практичної діяльності у виконавському просторі сучасності естрадного мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк В. Г. Українська вокальна школа: етнокультурологічний аспект: Монографія /ред.: Дунаєвська Л. Ф., Іваницький А. І., Котляревський І. А., Куліш Л. Ю. – К. :Українська ідея, 2001. 144 с.
2. Антонюк В.Г. Феномен украинской вокальной школы в контексте этнокультурологических проблем : дис. д-ра культурол.наук :24. 00. 01[Електроннийресурс] / Валентина Генієвна Антонюк. –2001. –428с. – Режим доступу:<http://www.dissercat.com/content/fenomen-ukrainskoi-vokalnoi-shkoly-v-kontekste-etnokulturologicheskikh-p>.
3. Антонюк В.Г. Постановка голосу: [навчальний посібник для студентів вищих музичних навчальних закладів] / Валентина Генієвна Антонюк. –К.: Українська ідея, 2000. –68 с.
4. Артем'єва Е.Н. В классе К.Н.Дорлиак. Обобщение вокально-педагогического процесса.-М.:Музыка, 1969.-С.175.
5. Арутюнов Л.Г. Совершенствование вокально-речевого мастерства будущих учителей музыки / Л.Г.Арутюнова // Вопросы профессиональной подготовки студентов на музыкально-педагогическом факультете: Сб. науч. трудов. –М.: МГПИ, 1985.–С. 69-73.
6. Аспелунд Д.Л. Развитие певца и его голоса / Д.Л.Аспелунд. –М.: Музгиз, 1952. –190 с.
7. Бакланова Н.К. Профессиональное мастерство специалиста культуры. Учеб. пособие для аспирантов, слушателей курсов повышения квалификации, преподавателей, студентов.- М.: МГУКИ, 2001.- С.51.
8. Бірюкова, Л. А. Підготовка вчителя музики в умовах індивідуалізації навчально-виховного процесу [Текст] / Л. А. Бірюкова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал / Міністерство освіти і науки України, СумДПУ ім.А. С. Макаренка ; редкол.:

А. А. Сбруєва, М. О. Лазарев, О. І. Огієнко [та ін.]. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2010. – № 8 (10). – С. 363–370.

9. Бодалева Б.Ф. Ломова / Б.Г.Ананьев. М. : Педагогика, 1980.287 с.

10. Божович Л.И. Проблемы формирования личности: Под редакцией Д.И. Фельдштейна / Вступительная статья Д. И. Фельдштейна. 2-е изд. М.: Издательство «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1997. –352 с.

11. Бромлей Ю.В. Этносоциальные процессы – теория, история, современность / Ю.Бромлей. – М. : Наука, 1987. – С. 14-15.

12. Василенко Л.М. Взаємодія вокального і методичного компонентів у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 / Людмила Михайлівна Василенко; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. –К., 2003. –208 с.

13. Василенко Л. М. Підготовка студентів музично-педагогічних факультетів до професійно-педагогічної діяльності в контексті їх вокально-методичного навчання / Л. М. Василенко // Соціалізація особистості : зб. наук. праць. Т. 14. – К., 2007. – С. 136-142.

14. Василенко Л.М. Теорія і методика вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на гедоністичних засадах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.02 Теорія та методикамузичного навчання / Л.М.Василенко; Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова. –К., 2014. –44 с.

15. Велінський М.Я. Физическая культура в гуманитарном образовательном пространстве вуза / М.Я.Виленский // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 1999. – №4. – С.27-32

16. Власенко І.М. Проблема культурологізації музично-педагогічної освіти в умовах Болонського процесу / І.М.Власенко // Музичне мистецтво і культура –Music artandculture: науковий вісник : збірник наукових праць / М-во культури України ; Одес. нац. муз. академія ім.А.В.Нежданової ; ред. кол.: О.В.Сокол (гол. ред.), О.І.Самойленко (заст. гол. ред.), О.М.Маркова та ін. – Одеса : Астропринт, 2012. –Вип. 16. –С.375–385.

17. Гавриленко Л.М. Педагогічні умови формування основ вокальної культури учнів молодшого шкільного віку / Лариса Гавриленко // Зб. наук. праць Кам'янець-Поділ. нац. ун-т імені І.Огієнка. Серія педагогічна. – Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М.І., 2008. –Вип XIV. –С. 126-129.
18. Гнидь Б. П. Історія вокального мистецтва: підруч. / Богдан Пилипович Гнидь. – К. :НМАУ, 1994. – 320 с.
19. Гончаренко С.У.Український педагогічний словник.-К.,1997ю-375 с.
20. Горбачова Г. В. Професійна культура вчителя як особистісний і соціальний феномен [Електронний ресурс] / Г. В. Горбачова. –2008. –Режим доступу: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-06/08gavvpsp.pdf>
21. Гребенюк Н. Є. Вокально-виконавська творчість: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра мистецтвознавства: спец.: 17.00.03 «Музичне мистецтво» / Н. Є. Гребенюк. - К., 2000. - 39 с.
22. Гринь Л.О. Педагогічні умови використання вокального мистецтва у професійній підготовці актора музично-драматичного театру : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л.О.Гринь. –Київ, 2013. –20с.
23. Грищенко Ю.В. Розвиток професійної вокальної освіти в Україні (кінець ХІХ –початок ХХ століття) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Ю.В.Грищенко ; Національна акад. пед наук України, інст. пед. освіти і освіти дорослих. – Київ, 2011. –22с.
24. Давидов С. К вопросу об интерпретации текста в джазовой музыке / С. Давыдов // Київське музикознавство. – К., 2001. – Вип. 7. – С. 180–191.
25. Далецький О.В. Совершенствование вокально-педагогической работы в художественной самодеятельности: автореф. дисс. на соиск. ученой степени д-ра искусствоведения: спец. 17.00.02 —Музыкальное искусство// О.В.Далецкий. –М., 1986. –52 с.

26. Даньшина Т. Постать Олександра Білаша в контексті розвитку української культури другої половини ХХ століття / Тетяна Даньшина // Київське музикознавство. Культурологія та мистецтвознавство. — 2012. — Вип. 42.— С. 253—258.
27. Дерев'янка Л.А. Особливості формування вокально-мовленнєвої культури як складової педагогічної майстерності майбутнього вчителя: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 Загальна педагогіка та історія педагогіки/ Л.А.Дерев'янка. —К.,1993.—16 с.
28. Дмитрієв Л.Б. Основы вокальной методики / Леонид Борисович Дмитриев. —М.: Музгиз, 1968. —676 с.
29. Дмитрієв Л.Б. В классе профессора М.Э.Донец-Тессейр __.: Музыка, 1974. -64с.
30. Донець-Тесейр М.Е. Опыт воспитания сопрано // Вопр.вок.педагогик.- М.: Музыка, 1967. - Вып.3. -СД20-133.
31. Дорліак К.М. // Муз.энциклопедия. - М.:Изд-во Сов.энцикл., 1974. -Т.2.- С. 12.
32. Дрожжина Н. В. Вокальне виконавство в системі музичного мистецтва естради: дис.канд. мистецтвознавства / Харк. держ. ун-тмистецтв ім.І.П. Котляревського. — Х., 2008. — 220 с.
33. Енциклопедія професійної освіти. -М.: Профосвіта.-1994. -С.340.
34. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; головний ред. В.Г.Кремінь. — К.: Інтер, 2-8. — 1040 с.
35. Євтушенко Д.Г. Роздуми про голос: нотатки педагога-вокаліста / Дометій Гурійович Євтушенко. —К.: Муз. Україна, 1979. —91 с.
36. Євтушенко Д.Г. Питання вокальної педагогіки / Д. Євтушенко, М. Михайлов- Сидоров. - К.: Мистецтво, 1963. - 338 с.
37. Жигінас Т. В. Методичні засади підготовки майбутніх учителів музики до концертно-освітньої діяльності серед дітей та юнацтва : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.02 «Теорія та методика музичного виховання» / Т. В. Жигінас ; НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2007. 18 с.

38. Жишкович М. Основи вокально-педагогічних навиків: [методичні поради для студентів вокальних факультетів вищих навчальних закладів культури і мистецтв III-IV рівнів акредитації]. К.: Мрія, 2001. 35 с.
39. Зарецька І.І. Профессиональная культура личности // Понятийный аппарат педагогики и образования. Екатеринбург, 1996. С. 127.
40. Зданович А.Г. Некоторые вопросы вокальной методики. М.: Музгиз, 1965. 148 с.
41. Злобін К.В. Физиология пения в профилактике заболеваний голоса певцов. Ленингр. отд.: Медгиз, 1958. –136 с.
42. Закон України про освіту (2017 р.): <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
43. Зорилова Л. С. Некоторые теоретико-методические особенности духовного развития вокалистов в вузах культуры и искусств/ Вокальное образование начала XXI века. Сб. статей. М. :МГУКИ, 2004. 35-41.
44. Зуева О. А. Формирование мотивации самообразования у студентов в системе высшего профессионального образования: дис. канд. пед. наук: 13.00.08 / Волгоград, 2004. –192 с.
45. Іванова Т. В. Професійна культура майбутнього вчителя [Текст] / Т. В. Іванова // Педагогіка і психологія. –1995. –№ 2. –С. 86–93.
46. Ігнатов В.Г. Профессиональная культура и профессионализм государственной службы: контекст истории и современности : учеб. пособ. / В.Г.Игнатов, В.К.Белолипецкий. –Ростов на Д : Издательский центр «МарТ», 2000. –253 с.
47. Ільїн Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. –СПб: Питер, 2000. –512 с.
48. Ісаєв І.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя [Текст] / И.Ф.Исаев. –2-е изд., испр. –М. : Издательский центр «Академия», 2004.
49. Ісаєв І.Ф. Теоретические основы формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя высшей школы: Дисс...д-ра пед..наук.- М.: 1993, -С. 140.

50. Ісаєнко С.А. Формування професійної культури у студентів інженерно-технічних спеціальностей засобами іноземної мови: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ісаєнко Світлана Анатоліївна. –К., 2009.–227 с.
51. Каган М.С. Человеческая деятельность. Опыт системного анализа. М.: Политиздат, 1977.- 328 с.
52. Калін Р.Й. Українська вокальна традиція 18-20 ст.: Наукові записки. Серія: Мистецтвознавство. – 2014. –№ 3 Електронний ресурс file:///C:/Users/8F1C~1/AppData/Local/Temp/NZTNPUm_2014_3_23.pdf
53. Картавцева М.Т. Пути повышения эффективности музыкального развития обучающихся в процессе изучения музыкально-теоретических предметов (в условиях учебных заведений культуры). Диссертация на соискание ученой степени кандидата пед. наук.- М., 1974.-С.86.
54. Корінний М.М., Шевченко В.Ф. Короткий енциклопедичний словник з культури. –К. : Україна, 2003. –384 с.
55. Костюков В.В. Методика формування педагогічно-артистичних умінь майбутніх учителів музики на заняттях з постановки голосу: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.02 / В.В.Костюков. –К., 2017. –268 с.
56. Крамська С. Г. Методичні аспекти формування емоційної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал / МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. – № 5 (49). – С. 255–265.
57. Лабінцева Л.П. Формування вокально-хорової майстерності в процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Лариса Павлівна Лабінцева. –Луганськ, 2007. –232 с.
58. Лебедева И.А. О.Н.Благовидова-педагог. М.: Музыка, 1984. 80 с.
Леонтьев А.А. Педагогическое общение / Педагогическое общение. М.: Знание, 1979. 46 с.
59. Люш Д.В. Развитие и сохранение певческого голоса / Д.В.Люш. –К.:Музична Україна, 1988. –144 с.

60. Матвєєва О.В. Координація надійності співу майбутніх учителів музики в контексті емоційної теорії когнітивного дисонансу / О.В.Матвєєва // Ідея опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці: зб. наук. праць. – Івано-Франківськ, 2005. –С. 78-82.
61. Музыка: Больш.энцикл.словарь.-2-е изд.- М.: Больш. Рос. энцикл.,-1998.- С.40.
62. Микиша М.В. Практичні основи вокального мистецтва / М.В.Микиша. –К.: Музична Україна, 1985. –79 с.
63. Михайлець В.В. Аспекти розвитку вокальної техніки у вихованні хормейстера. //Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: Зб. наук. праць. Вип. 6. /За ред Г.Є.Гребенюка – Харків: “Каравела”, 2001. – с.198-202.
64. Можайкіна Н.С. Воспитание эстетического отношения к вокальному искусству у учащихся старшего школьного возраста: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. –К., 1983. –164 с.
65. Нариси з історії української музики : у 2 ч. / ред. Л.Д.Ахримович. – К., 1963. – Ч.1. – 308 с.
66. Нейгауз Г.Г. Об искусстве фортепианной игры. М., 1961.С. 109.
67. Новіков А.М. Российское образование в новой эпохе / Парадоксы наследия, векторы развития.- 2-е изд. - Чебоксары: Из-во Чуваш.ун-та, 2001.- С.23.
71. Овчаренко Н.А. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: автореф. докт. пед.. наук: 13.00.04 / Овчаренко Н.А.. К., 2016. –38 с.
72. Овчаренко Н.А. Культурологічний підхід у професійній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва / Н.А.Овчаренко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / за. ред. З.П.Бакум. –Кривий Ріг : Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «КНУ», 2013. –Вип.38. –С.75–73.
- Попенко О. М. Професійна культура вчителя як інтеграційна якість особистості педагога –професіонала [Текст]: зб. /О. М. Попенко // Наукові

записки Ніжинського державного університету імені Максима Гоголя. Серія: Психолого –педагогічні науки. –2012. –№ 1. –С. 44–49.

74. Професійна культура в аспекті підготовки фахівців: Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, 2016, вип.29. Електронний ресурс:

file:///C:/Users/8F1C~1/AppData/Local/Temp/Npkntu_e_2016_29_4.pdf

75. Психологія: словарь / под общ. ред. А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. –2 изд., испр и доп. –М. : Политиздат, 1990.–494 с.

76. Рибін С.Ю. Формирование профессионального мировоззрения студентов музыкальных специализаций в вузах культуры и искусств. Автореф. дисс. канд.пед. наук.- М. МГУКИ, 2001.-С. 15.

77. Рубінштейн С. Л. Основы общей психологии / С.Л.Рубинштейн. Спб. –Издательство: Питер, 2002. –720 с.

78. Рудницька О. П. Музика і культура особистості:проблеми сучасної педагогічної освіти: навч. посібник / Оксана Петрівна Рудницька. – К: ІЗИН, 1998. – С. 172–173.

79. Сластєніна В.А. Педагогика профессионального образования: Учеб. Пособие / Е.П.Белозерцев, А.Д.Гонеев, А.Г.Пашков и др.; Под ред. В.А.Сластенина. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 368 с.

80. Система культурно-мистецької освіти в Україні: Електронний ресурс:http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244933672&cat_id=244931901

81. Станіславський К.С. Моя жизнь в искусстве. Изд.7. «Искусство», М.-Л.,1941. С.388.

82. Стахевич О.Г. Основы вокальной педагогики. Курс лекцій : навч. пос. для студ. дир.-хор. фак. муз. та пед. вузів. Ч. 1. Природно-наукові теорії сольного співу / О.Г.Стахевич. –Харків : ХДАК; Суми : СумДПУ ім.А.С.Макаренка, 2002. –92с.

83. Стойчик Т.І. Педагогічні технології як засіб формування професійної компетентності майбутнього кваліфікованого робітника / Т.І.Стойчик // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. ; ред.

кол.: В.К.Буряк, І.В.Шелевицький, Г.Б.Штельмах та ін. ; гол. ред. В.К.Буряк.
–Кривий Ріг : КДПУ, 2010. –Вип. 30. –С.352–358.

84. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей. М., 1985.
С.34.

85. Тіц Г.І. Мой учитель Э.Гандольфи.// Вопр.вокальной педагогики.-М.:Музыка, 1984. -Вып.7. С. 72

86. Ткаченко Т.В. Теоретико-методичні основи формування вокально-звукової культури майбутнього вчителя музики у процесі професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Т.В.Ткаченко. –К., 2010. –43 с.

87. Тоцька Л.О. Методичні засади удосконалення вокальної підготовки майбутніх учителів музики: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.02 / Тоцька Людмила Олексіївна. –К., 2009. –271 с.

88. Фоломєєва Н. Перспективи вокального мистецтва у сучасному художньо-освітньому просторі України: матеріали конф. К., 2007. – С.19-24.

89. Устименко-Косорич Е.А. Научно-технический прогресс в контексте масс-культурных музыкальных стилевых новаций // Проблемы современности : культура, мистецтво, педагогіка : зб. наук. праць. Луганськ : СтилІздат, 2007. Вип.8. С. 267-276.

90. Штейнпресс Б.С. Краткий словарь любителя музыки. [2-е изд., испр. и доп.] / Б.С.Штейнпресс, И.М.Ямпольский. –М.: Музыка, 1967.–103 с.

91. Щербак О.І. Теоретичні і методичні засади професійно-педагогічної освіти : дис. д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 / Ольга Іванівна Щербак. –Київ, 2012. –403с.

92. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика формування співацького голосу: [навчально-методичний посібник] / Юрій Євгенович Юцевич. –К.: ІЗМН, 1998. –160 с.

93. Юшманов В.И. Вокальная техника и её парадоксы / В.И.Юшманов. –СПб.: ДЕАН, 2001. –128 с.

94. Яковлева А.С. Вопросы развития вокального мастерства в педагогике профессора Г.Тица.// Проблемы воспитания музыкантов-исполнителей.-М.,1984. -С.33-34.

95. Яковлева А.С. Вокальная школа Московской консерватории. Дисс. На соискание ученой степени доктора искусствоведения.-М.,1994.

ДОДАТКИ

Додаток А

Опитувальник № 1

Для виявлення потреби майбутніх вокалістів-виконавців мистецтва в опануванні основами вокального виконавства, спрямованості на пізнання засад вокальної педагогіки, ціннісного ставлення особистості вокальних традицій

Вік _____ р.

Стать _____

Місце навчання _____

Освітньо-кваліфікаційний рівень _____

Форма навчання _____

Курс навчання _____

(необхідне підкреслити)

1. Чи подобається Вам співати?

а) так;

б) ні;

в) не зовсім.

2. Чи хотіли б Ви навчитись високо-художньо і професійно виконувати вокальні твори?

а) так;

б) ні;

в) не зовсім.

3. Чи маєте Ви потребу слухати гарне вокальне виконання?

а) так;

б) ні;

в) не зовсім.

4. Чи спрямовані ви на пізнання засадами вокальної педагогіки в процесі навчання у закладі вищої музично-педагогічної освіти?

а) так;

б) ні;

в) не зовсім.

5. Чи є у Вас потреба в опануванні основами вокального виконавства?

а) так;

б) ні;

в) не зовсім.

6. Чи маєте Ви бажання пізнати основи вокальної педагогіки?

а) так;

б) ні;

в) не зовсім.

7. Чи втілюєте Ви своє бажання в життя опанувати засадами вокальної методики?

а) так;

б) ні;

в) не зовсім.

8. Чи хотіли б Ви стати вчителем вокалу?

а) так;

б) ні;

в) не зовсім.

9. Чи вважаєте Ви необхідним опанування досвідом кращих світових вокальних шкіл?

а) так;

б) ні;

в) не зовсім.

10. Чи подобаються Вам співаки, які є представниками української естради?

а) так;

б) ні;

в) не зовсім.

10. Чи подобаються Вам співаки, які є представниками зарубіжної естради?

а) так;

б) ні;

в) не зовсім.

Дякуємо за відповіді!

Ключ для підрахунків: 10 – 12 відповідей «так» - високий рівень, останні «ні» або «не зовсім»; 5 – 9 відповідей «так» - середній рівень, останні «ні» або «не зовсім»; 1 – 4 відповідей «так» – низький рівень, останні «ні» або «не зовсім». Результати опитування студентів дослідницької групи відображені в таблиці 2.1.

Опитувальник № 2

Для визначення міри знань з постановки голосу та вокальної методики.

Інструкція. Методика включає 12 запитань. У запропонованому нижче бланку вам необхідно за 5-бальною шкалою провести самооцінку ступеню усвідомлення цінності знань щодо методів пізнання наукових основ вокального виконавства та вокальної педагогіки, необхідну цифру, потрібно підкреслити.

1. Чи вважаєте ви, що сучасний вокаліст-виконавець повинен знати основи вокального виконавства та вокальної педагогіки?

1 2 3 4 5

2. Чи вважаєте Ви необхідним майбутньому вокалісту- виконавцю в процесі вокального навчання потрібно оволодіти знаннями основ дослідження актуальних проблем з мистецтва співу?

1 2 3 4 5

3. Чи є, на Ваш погляд, обов'язковим оволодіння всезагальними методами дослідження вокального мистецтва?

1 2 3 4 5

4. Чи є, на Ваш погляд, необхідним оволодіння загальнонауковими методами дослідження теорії й методики вокального виконавства?

1 2 3 4 5

5. Чи є, на Ваш погляд, необхідним оволодіння конкретнонауковими методами дослідження основ вокально-виконавського мистецтва та вокальної педагогіки?

1 2 3 4 5

6. Чи маєте Ви інтерес до такого виду діяльності?

1 2 3 4 5

7. Чи вважаєте Ви, що Вам у подальшій професійній діяльності знадобляться знання з науки про голос?

1 2 3 4 5

8. Чи допомагають Вам науково-теоретичні знання з мистецтва співу у власному вокальному виконавстві?

1 2 3 4 5

9. Як Ви вважаєте, чи допоможуть Вам науково-теоретичні знання з мистецтва співу в роботі зі студентами?

1 2 3 4 5

10. Чи є для Вас цінним знання наукового досвіду з вокального виконавства та вокальної педагогіки?

1 2 3 4 5

11. Чи бажаєте Ви опанувати таким знанням?

1 2 3 4 5

12. Чи формують у Вас в процесі вокального навчання ціннісне ставлення до опанування знаннями наукової діяльності в сфері вокального виконавства чи вокальної педагогіки?

1 2 3 4 5

Обробка результатів. Підрахунок балів відбувається за схемою: від 1 до 2 (12-35 балів) – низький рівень; від 3 до 4 (36-48 балів) – середній; 5 (49-60) – високий рівень. Результати опитування студентів дослідницької групи відображені в таблиці 2.3.

**Тест №1 (за М. Люшером) модифікований для виявлення здатності
емоційно сприймати вокальне мистецтво**

Інструкція. Прослухавши вокальний твір, оберіть з восьми кольорів два тих, які відповідають вашому внутрішньому уявленню про твір, емоційному відчуттю його. Кольори поділяються на основні (темно-синій, синьо-зелений, помаранчево-червоний, жовтий) та додаткові (чорний, сірий, фіолетовий, коричневий).

Символіка кольору трактується М. Люшером так:

темно-синій (ніч) – спокій, умиротворення, задоволеність, зосередженість, пасивність, глибина переживань, ніжність, любов;

жовтий (сонце) – нестримна експансивність, розкутість, яскравість, активність, надія;

помаранчево-червоний (кров, плоди, квіти) – життєва сила, ексцентричність, активність агресивність, бажання, власність, оперативність, інстинкти ловця, еротичні настрої, опанування матеріальними цінностями життя;

зелений (трава, дерева) – пружність волі, цілеспрямованість, логічна послідовність, закритість, таємничість, прихованість;

сірий (відсутність кольору) – відмежованість, звільненість від обов'язків, байдужість; чорний – заперечення яскравих кольорів життя і самого буття;

коричневий – суміш помаранчевого і чорного;

фіолетовий – червоного і синього.

Кожному кольору відповідає визначений номер: сірий – 0, темно-синій – 1, синьо-зелений – 2, помаранчево-червоний – 3, жовтий – 4, фіолетовий – 5, коричневий – 6, чорний – 7. Методика обробки результатів.

Результати обраних двох кольорових еталонів записувалися.

Колір, який стоїть на першій позиції визначає емоційне сприймання респондентом музичного твору в цілому, а другий – емоційне сприймання респондентом художнього смислу музичного твору.

Оцінювання результатів здійснювалося за п'ятибальною шкалою:

- 1** – респондент взагалі байдужий до вокальної музики: кольори не обираються, або обирається тільки сірий;
- 2** – респондент намагався, однак, не сприйняв вокальний твір, не усвідомив його художній смисл: кольори контрастні тим, які можуть відобразити сутність музичного твору, згідно виконавської традиції;
- 3** – респондент наблизився до розуміння вокального твору, усвідомлення його смислу: кольори наближені до тих, які можуть відобразити сутність музичного твору, згідно виконавської традиції;
- 4** – респондент сприйняв в цілому вокальний твір, однак, неповністю осягнув його художній смисл: один із кольорів (у більшості – 1) співпав із тим, який може відобразити сутність музичного твору, згідно виконавської традиції;
- 5** – респондент сприйняв в цілому вокальний твір, осягнув його художній смисл: обрані кольори відповідають виконавській традиції.

